

Migrantska politika Europske unije i Hrvatske na testu izbjegličke krize 2015.

Batinić, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:918475>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

DIPLOMSKI RAD

Migrantska politika Europske unije i Hrvatske
na testu izbjegličke krize 2015.

Mia Batinić

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

DIPLOMSKI RAD

Migrantska politika Europske unije i Hrvatske
na testu izbjegličke krize 2015.

Mia Batinić

Mentorica: Sanja Puljar D'Alessio

Rijeka, 5. lipanj 2017.

SAŽETAK:

Migracija je praksa koja čini konstantu svakog društva. U krizi koja je eskalirala 2015. godine broj migranata premašio je sve poznate obrasce, a strah i netolerancija su nažalost dostigli svoj vrhunac. Uzroci migracija mogu biti ekonomski, vjerski, etnički ili politički, a u krizi ovakvih razmjera svi navedeni uzroci su relevantni. Kada se govori o migracijama, razumijevanje koncepta granica je od ključne važnosti. Države su danas predstavljene kao fragmentirani prostori, razdijeljeni granicama u različite nacionalne zajednice ukorijenjene u odgovarajući prostor. Potpisivanje Šengenskog sporazuma označilo je početak razgovora o zajedničkoj migracijskoj politici Europe jer su njime zajamčena neograničena putovanja unutar državnog područja preko 20 zemalja. Sve veći univerzalni strah od nezaustavljivih globalnih procesa migracija se smatra vjerojatno najvećom prijetnjom Europi u posljednje vrijeme. Tranzicijski procesi su na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi prouzročili građanske ratove i masovna iseljavanja stanovništva. Pojava migranata i izbjeglica u većem broju 2015. godine stavila je Hrvatsku i njezine građane na test humanosti, otvorenosti i tolerancije. Podizanje svijesti o ovim pitanjima i integracija su glavne zadaće nevladinih organizacija i civilnog društva koji brinu o povredi prava migranata i izbjeglica. U razdobljima krize, poput ove, ne može se dovoljno naglasiti važnost društvene solidarnosti na temelju koje bi se trebao rekonstruirati europski prostor za suživot različitih kultura.

KLJUČNE RIJEČI:

migracije, izbjeglička kriza, arapsko proljeće, granice, azil, integracija, društvena solidarnost.

SUMMARY:

Migration is a practice that is the constant of every society. In a crisis that escalated in 2015, the number of migrants exceeded all known patterns, so fear and intolerance unfortunately reached its peak. Causes of migration can be economic, religious, ethnic or political, and in a crisis of this scale all of the above are relevant. When it comes to migration, understanding the concept of borders is crucial. Countries are presented today as fragmented spaces, divided by borders into different national communities rooted in the appropriate space. Signing of the Schengen Agreement marks the beginning of negotiation on a common European migration policy due to unlimited travel within the national territory of over 20 countries. The ever-increasing universal fear of unstoppable global processes is considered to be the biggest threat to Europe in recent times. Transition processes in the Middle East and North Africa caused civil wars and mass emigration of the population. The emergence of migrants and refugees in large numbers in 2015. put Croatia and its citizens on a test of humanity, openness and tolerance. Raising awareness of these issues and integration are the main tasks of non-government organizations and civil society that are concerned with rights violation of migrants and refugees. In times of crisis, such as this, the importance of social solidarity as the basis for reconstructing the European coexisting space of different cultures, can not be emphasized enough.

KEYWORDS:

migration, refugee crisis, arab spring, borders, asylum, integration, social solidarity.

SADRŽAJ

<i>Uvod</i>	2
<i>Pojam migracija- migracije kao konstanta društva</i>	3
Migracije 90-ih.....	7
<i>Problematika granica</i>	10
Nastanak šengenskog prostora.....	13
<i>Arapsko proljeće na primjeru Sirije i Libije</i>	18
Sirija	20
Libija	21
<i>Sustav zaštite izbjeglica i ranjivih skupina migranata u Hrvatskoj</i>	23
Razvoj politike azila	24
Rad Centra za mirovne studije (CMS).....	25
Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu	26
„Liječnici svijeta“	28
„Isusovačka služba za izbjeglice“	29
<i>Integracija</i>	31
<i>Opasnosti putovanja i konstrukcija medijske slike o izbjeglicama</i>	34
<i>Pitanje moralnosti i društvene solidarnosti</i>	38
Europska solidarnost	39
<i>Zaključak</i>	42
<i>Literatura</i>	45

Uvod

Izbjeglički ili migracijski val koji je zahvatio Europu u drugoj polovici 2015. godine poprimio je tolike razmjere da se s punim pravom može govoriti o kriznom stanju. Izbjeglička kriza zatekla je europske države potpuno nepripremljene, to jest nepripremljene na tolike razmjere krize, te izazvala političku, javnu i medijsku pomutnju. Kriza je potaknuta pogoršavanjem političkih odnosa između država na Bliskom istoku te eskaliranjem tih problema u ratno stanje na nekim područjima. Stotine tisuća izbjeglica suočeno je s najopasnijim putovanjem života i teškoćama različitih azilnih politika europskih država.

Kako bi se najbolje obuhvatila problematika spomenute krize, potrebno je razumijevanje povijesti migracija i migrantskih politika te nekih ključnih koncepata. Upravo zato ovaj rad započinje definiranjem migracija kao apsolutne konstante svakog društva, na što se nadovezuje primjer migracija 90-ih godina koji možemo usporediti s postojećom krizom. Kada se govori o migracijama u današnjem svijetu, od ključne je važnosti i razumijevanje koncepta granica i europskog šengenskog prostora, što slijedi u radu. Kao što je već spomenuto, kriza je eskalirala kao posljedica tranzicijskih procesa na Bliskom istoku, što je detaljnije opisano na primjeru Arapskog proljeća u Siriji i Libiji. Broj ljudi koji je emigrirao iz svojih zemalja i pokušao pronaći utočište na europskom tlu prouzročio je tešku humanitarnu krizu. Azilna politika država od neizmjerene je važnosti, no ona je potaknuta apelima humanitarnih organizacija, od kojih su samo neke predstavljene u radu. Organizacije i volonteri pomažu migrantima i izbjeglicama u ostvarivanju njihovih prava, edukaciji, zapošljavanju i suzbijanju diskriminacije, što je sve ključno za njihovu uspješnu integraciju u društvu. Izbjeglička kriza potaknula je brojne promjene na europskom i hrvatskom tlu, a kao ključno pitanje postavlja se ono moralnosti i društvene solidarnosti u ovakvim okolnostima. Kako bi se suzbila diskriminacija u društvu i naglasila ljudska solidarnost, potrebno je raditi na edukaciji stanovništva i njihovoj boljoj informiranosti upravo o temama koje su predstavljene u radu. To je jedan od razloga zbog kojeg sam se odlučila za rad na ovoj temi. Za svoje etnografsko istraživanje koristila sam primarno analizu sadržaja, proučavajući literaturu i medijske izvore koji obrađuju spomenutu temu. Osim analize sadržaja, koristila sam i metodu dubinskog intervjua kako bi iz osobnog iskustva četvero ljudi bolje opisala određenu problematiku. Odabrala sam spomenute kvalitativne metode jer mislim da mogu obuhvatiti najširi kontekst te pružiti najbolju sliku teme kojoj sam posvetila diplomski rad.

Pojam migracija- migracije kao konstanta društva

Migracija je praksa koji čini konstantu ne samo ljudskog društva, već živih bića u cijelosti. Pokretljivost i prilagodljivost oduvijek su bili osnova opstanka, a migracije, u svim svojim različitim oblicima, označavaju upravo to- instinkt za preživljavanjem. Ljudske migracije najjednostavnije se mogu opisati kao pokretljivost ljudi s jednog prostora na drugi sa željom privremene ili permanentne promjene boravka. Jedan od temeljnih ljudskih nagona je onaj za kretanjem, a čovjek je od samih svojih početaka mijenjao staništa u potrazi za sigurnošću i izvorom dobara za napredak. „Život je imanentan čovjeku; životu je imanentno kretanje; kretanju je imanentno miješanje sa svim pozitivnim i negativnim posljedicama“ (Friganović, 1989:28). Evolucija čovječanstva može se promatrati kroz različite aspekte, kao što su političke i ekonomske promjene, kulturni napredak ili etnička različitost, no migracija je glavni čimbenik u pozadini svih navedenih promjena. Svi povijesni periodi obilježeni su migracijama različitog tipa koje većinom najavljuju početak društvenog napretka. Njih se nerijetko opisuje kao kretanje prema nečemu boljem, naprednijem, kao bijeg od opasnosti, nesigurnosti, iskorištavanja ili neimaštine. Označavaju hrabrost za prevladavanje životnih prepreka te nadu ka boljoj budućnosti i osobnom razvitku.

Osim što migracija pojednostavljeno predstavlja promjenu prostornih jedinica, ona većinom znači i promjenu kulture i društva, u većoj ili manjoj mjeri. Migracije se dijele prema različitim čimbenicima, kao što su njihovo vremensko trajanje, udaljenost, uzrok, broj ljudi i drugi. Tako razlikujemo prema vremenskom trajanju dnevne, mjesečne, godišnje, sezonske, privremene ili konačne migracije. Okolnosti u kojima se odvijaju migracije su također jedan od najrelevantnijih faktora. Ako se radi o nekoj vrsti krize odrednice migracija mogu biti vrlo specifične. U kriznim uvjetima, na primjer, migranti se ponekad teško odlučuju o konačnom ili privremenom karakteru svog boravka u zemljama prihvata te se pojavljuju nove razvojne tendencije i migracijski fenomeni. Migracijska politika se svodi na podređivanje interesa migranata i migracijskih zemalja dominantnim interesima zemalja imigracije. U razdobljima krize takva je podređenost sve jača i izraženija (Klinar, 1985). U krizi koja je eskalirala 2015. godine mogu se jasno vidjeti navedene odrednice. Većina izbjeglica imala je situiran život kojeg se nisu htjeli odreći, no okolnosti su to zahtijevale. Još uvijek bi se rado vratili svojoj svakodnevnici u krugu obitelji kada bi stanje u državi bilo normalizirano. Naravno da ne znaju jesu li njihove migracije trajne ili privremene te se vjerojatno nadaju da će u nekom trenutku moći vratiti život kojeg su se bili primorani odreći. Zemlje koje im nude zaštitu raznim se

mjerama trude osigurati izbjeglicama svu potrebnu pomoć i integraciju, no ipak njihov je status jako daleko od punopravnih državljana. Različitosti i promjene oduvijek su u ljudima budili sumnju, strah i oprez te je integracija nesumnjivo označavala dug i mukotrpan proces. U razdoblju krize, kada broj migranata i izbjeglica premašuje sve poznate obrasce, strah i netolerancija dostižu svoj vrhunac. Migracijska politika bi prvenstveno trebala štititi interese ugrožene skupine migranata i izbjeglica, ali kada masovna panika prevlada ljudskost onda ta migracijska politika štiti svoje državljane od nepoznatog. Interesi ugroženih skupina u tom trenutku su podređeni interesima države primitka kako bi se osigurala dominantna politika u razdoblju krize. Osim okolnosti migracija, koje se nikako ne smiju previdjeti, postoje i drugi čimbenici prema kojima se dijele tipovi migracija.

Prema prostornoj udaljenosti migracije možemo podijeliti na lokalne, regionalne, unutar državne ili međunarodne (vanjske). Uzroci migracija su raznoliki, a oni najčešći podrazumijevaju ekonomske, vjerske, etničke ili političke čimbenike koji u danom trenutku ugrožavaju čovjeka na nekom prostoru. Migracije osim dobrovoljnih mogu biti i prisilne. Dobrovoljne migracije najčešće su posljedica ljudske želje za poboljšanjem i boljom egzistencijom, što ih dovodi i do najudaljenijih destinacija. Pod prisilnom migracijom podrazumijevaju se migracije pri kojima osobe moraju migrirati i nemaju mogućnost odlučivanja. Pritom se prema Petersenu (1969) razlikuju stupnjevi prisile; u nižem stupnju prisile kod iznuđenih migracija osoba ipak ima neke mogućnosti odlučivanja hoće li migrirati ili ne. Dakle potencijalni migranti kod iznuđenih migracija imaju stanovite mogućnosti odlučivanja migrirati ili ne, ali ih društveno-političke okolnosti sile na emigraciju. U višem stupnju ne postoji više mogućnost izbora jer se ljudi nalaze pod izravnom prisilom, poput Židova u Njemačkoj ili Hrvata u Vukovaru.

Migracije također možemo podijeliti s obzirom na njihov obim na samostalne/pojedinačne ili grupne migracije. Nakon Drugoga svjetskog rata suvremene međunarodne migracije mogu se, prema Mesiću (2002), razvrstati u tri tipa: gastarbajterski model, migracije kolonijalnih radnika u prijašnje kolonijalne metropole i trajna migracija u Sjevernu Ameriku i Australiju. Temelj svih navedenih tipova je prvenstveno ekonomski s obzirom da se radi o razdoblju nakon rata. „U tom razdoblju u svijetu je bilo oko 40 milijuna različitih skupina interno i eksterno raseljenih osoba“ (Ibid.). U Hrvatskoj je problem grupnih migracija posebno naglašen 1991. godine u razdoblju sukoba. Raseljenim i ugroženim osobama bila je tada potrebna humanitarna pomoć na međunarodnoj razini koju je pružila prvenstveno UN-ova agencija za izbjeglice, kao jedna od prvih organizacija na svjetskoj razini koje vode brigu o

izbjeglicama. UN-ova agencija za izbjeglice (UNHCR) osnovana je 1949. te je bila prisutna u različitim kriznim i ratnim područjima. Najvažnije načelo koje međunarodno izbjegličko pravo zastupa je „non refoulment“ ili pravo neizručenja bez pristanka izbjeglice u zemlju u kojoj postoji opasnost od progona te osobe na temelju vjeroispovijesti, nacionalne pripadnosti ili političkog stava. U Hrvatskoj se UNHCR u doba ratnih sukoba pobrinuo da se sukobom pogođenim osobama pruži pravna zaštita te se u najvećoj mogućoj mjeri olakša dobrovoljni povratak u mjesta njihova podrijetla. „Cilj ove velike operacije pružanja pomoći stradalima bio je ne samo spasiti živote i smanjiti patnju do realizacije političkog dogovora, već i pogođenom stanovništvu omogućiti ostanak na područjima vlastitog podrijetla“ (<http://www.unhcr.org/>).

Migracije ovise i o „prostorno- naseobenim i populacijsko- kulturnim odnosima, o prometnim (ne)pogodnostima i dostupnosti u prostoru i vremenu, o politici prostornog planiranja i o politici uopće“ (Friganović, 1989:21). S obzirom na to da se u korijenu nekog migracijskog procesa isprepliću različiti čimbenici, najučinkovitiji način proučavanja i analize istoga je svakako multidisciplinarni pristup.

Migracijski čimbenici mogu se podijeliti u dvije glavne skupine, a to su poticajni čimbenici („push faktori“) u ishodištu te privlačni čimbenici („pull faktori“) na odredištu. Teorija potiskivanja-privlačenja Leeja (1966) predstavlja prostor između mjesta ishodišta i konačne destinacije, ispunjen pozitivnim i negativnim čimbenicima, odnosno "push" i "pull" faktorima. Tokovi se kreću između različitih lokacija, ali postoje prepreke koje interveniraju u tim prostornim kretanjima. Prepreke se mogu grafički prikazati kao nepremostive teritorijalne prepreke poput planine, ali u današnje vrijeme jednako ograničavajuće je na primjer i imigracijsko zakonodavstvo. Mjesto ishodišta, kao i konačno odredište, oboje imaju poticajne i privlačne čimbenike te osoba koja se odlučuje na migriranje mora uzeti u obzir sve pozitivne i negativne strane takvog procesa. Teorija u konačnici zaključuje kako će do migracije najvjerojatnije doći ako postoji više privlačnih faktora na odredištu nego na ishodištu. Poticajni čimbenici mogu biti: nezaposlenost, nedostatak prilika, loši životni uvjeti, klimatske promjene, političko neslaganje, kršenje ljudskih prava i diskriminacija, loša medicinska usluga, ekološke katastrofe, želja za većom političkom ili vjerskom slobodom, ratno stanje i drugi. Ono što privlači migrante su svakako poslovne prilike, bolji životni uvjeti, političke i vjerske slobode, kvalitetan obrazovni i zdravstveni sustav, atraktivna klima, sigurnost, razvijena industrija ili obiteljske veze.

Migracija mijenja čovjekovu prirodnu i društvenu okolinu što može dovesti do različitih poteškoća, od emocionalnih problema do kulturnih i etničkih sukoba. O krucijalnosti integracije govori se nešto više u posebnom poglavlju ovog rada. Kombinacije različitih čimbenika koji utječu na migracije su beskonačne, ali u suštini migracija je jednostavno težnja k općem životnom boljitku. U multidisciplinarnom pristupu migracijama uvijek se mora uzeti u obzir kako su one ogledalo vremena i prostora u kojem se odvijaju. Za svaki povijesni kontekst karakterističan je određeni tip migracije. Može se reći kako je migracija „pratilac bitnih društveno- gospodarskih procesa u njihovoj prostorno - vremenskoj specifičnosti, ona je vremenski pratilac deagrarizacije (pandan kojoj je industrijalizacija), deruralizacije (pandan kojoj je urbanizacija) i tercijarizacije (pandan kojoj je metropolitenizacija) kao civilizacijskog procesa“ (Friganović, 1989:24).

Migracija je posljedica različitih društvenih čimbenika određenog povijesnog, ekonomskog i socijalnog konteksta što potvrđuje nužnost opširnijeg i temeljitijeg proučavanja. Kroz povijest migracije su imale ključnu ulogu u naseljavanju prostora te strukturi njihova stanovništva. Na taj su se način konstruirali narodi i gradile kulture te se u konačnici stvorila slika svijeta kakvog danas poznajemo. S obzirom da migracije nisu samo čin, već neprekidni i nezaustavljivi proces, one će nastaviti konstruirati i svjetsku sliku budućnosti.

Koliki je značaj prostorne pokretljivosti u svim razdobljima ljudskog razvoja svjedoče mnogobrojni važni izrazi kolektivnog pamćenja migracija, od legendi do pisane povijesti (Mesić, 2002). Pored bitnih promjena u migracijskim kretanjima, važna je konstanta da ljudi uglavnom migriraju iz manje u više gospodarski i tehnološki razvijenije dijelove svijeta, odnosno s juga na sjever i s istoka na zapad. Isto tako, tehnološka nerazvijenost ljudskih skupina u obrnutu je razmjeru s njihovim učešćem u migracijama.

Osim dominantnog pogleda na migracije kao pomaka pojedinaca ili skupine ljudi s jednog prostora na drugi postoje različiti okviri u kojima se fenomen može proučavati. Pomoću analitičke apstrakcije se također može objasniti i razumjeti neke aspekte migracija. Strukturalno- funkcionalističku metodu proučavanja razvio je Parsons kao dio svojih socioloških teorija (Vukić, 2003). On je pokušavao postaviti sociološku metodu proučavanja koja će se razlikovati od metoda ostalih znanstvenih disciplina. Promatrajući iz strukturalno funkcionalnog kuta gledišta migracije su „složen proces prijenosa vrijednosnih kodova, interakcijskih modela djelovanja, načina igranja uloga i pripisanih svojstava organizama iz jednog dijela akcijskog prostora u drugi“ (Vukić, 2000:37). Akcijski prostor je potrebno

razlikovati od fizičkog prostora jer je on određen namjerom, sredstvom i ciljem djelovanja umjesto uobičajenom dihotomijom prostor- vrijeme. Kada govorimo o fizičkom prostoru, migracija je kretanje iz jednog geografskog i društvenog prostora u drugi, dok je u akcijskom prostoru to puno kompliciraniji sociološki proces. Kada je Parson utemeljio svoju sociologiju na takvim načelima najavio je radikalnu promjenu u pozitivističkom pogledu na znanost.

On objašnjava sve sustave djelovanja kroz koncept faznog kretanja, koji označava kako bilo koji sustav osigurava stabilnost, preživljavanje i evoluciju upravo razmještajem vlastitih funkcija. Kroz fazno kretanje svaki sustav mora proći proces prilagodbe, postizanje zadanog cilja, integraciju u novu okolinu te pritom očuvati vlastitu temeljnu strukturu. Proces prilagodbe zahtijeva upotrebu svih raspoloživih resursa za ostvarenje zacrtanih ciljeva. Kako bi se postigli ciljevi, oni moraju biti hijerarhijski posloženi. Jedino se tako mogu u bilo kojoj situaciji odrediti ispravni kriteriji za izbor ciljeva. Integracija u novu okolinu zahtijeva „koheziju aktera u društvenom sustavu, dispoziciju potreba u sustavu osobe i koherentnost simbola u kulturalnom sustavu“ (Vukić, 2000:42). Potrebno je povezati se s društvenim sustavom tako da se prilagode osobne potrebe kako bi se uklopile u novu kulturu. Nadalje, u toku integracije nužno je i očuvanje obrasca, odnosno temeljnih obilježja. U diferenciranom društvenom sustavu posreduju takozvani „mediji razmjene“- „utjecaj, politička moć, novac i obvezujuće vrijednosti“ (Ibid.) koji utječu na razmjene unutar sustava. Medij razmjene koji djeluje na svjetskoj razini, uz digitalnu komunikacijsku mrežu, je svakako i migracija. Putem migracija uspostavlja se veza između sastavnica svjetskog društvenog sustava. Čovjek je medijator pomoću kojega se prenose kulturalni kodovi, vrijednosti društva iz kojeg dolazi kao i njegove osobne te u konačnici genetska svojstva, kao sastavnica budućih generacija tog prostora. Migracije su osnovni uvjet postojanja modernih društava te čvrstog povezivanja različitih društvenih sustava u koherentnu mrežu odnosa na svjetskoj razini.

Migracije 90-ih

Imigracijska politika zadobila je na važnosti 90-ih godina nakon sloma komunističkih režima u srednjoj i istočnoj Europi. Novonastale države Sovjetskog saveza tada su se, zajedno s državama srednje i istočne Europe, suočile s problemom izbjeglica te počele uvoditi neke promjene. Prihvat izbjeglica i migranata iz siromašnih i ratom zahvaćenih područja postao je veliki problem s obzirom na to da zemlje nisu bile spremne na njihovo zbrinjavanje. Osim

toga „nelegalna i kriminalistička aktivnost u bivšem Sovjetskom savezu te Istočnoj Europi u proteklim se godinama enormno povećala“, raspad komunizma prouzročio je nemirno stanje u državama te ubrzanu tranziciju ka demokraciji koju prati niz zasebnih problema (Zarchi, 1997:64). Migracije se odvijaju iz država s niskim prihodima ka državama koje imaju bolje i sigurnije životne uvjete. U državama koje imaju lošije životne prilike, zbog ekonomskih, političkih i demografskih pritisaka, dolazi do konstantnog porasta emigracija nakon sloma komunizma. Većina država prolazi kroz teška politička i gospodarska razdoblja, a određena masa ljudi se, umjesto na migracije prema zapadu, odlučuje upravo za povratak svojoj matičnoj domovini. Tako se Rusija, koja je do tada bila zemlja emigracije, suočila s povratkom velikog broja izbjeglica s kojima se bilo teško nositi u tako kriznim vremenima. „Rusija se suočila s valom izbjeglica iz ostalih sukobljenih država, čak i prije raspada Sovjetskog Saveza. Ovaj se problem nakon proglašenja nezavisnosti država intenzivirao i u godini 1989. jedan dio od ukupno 25 milijuna Rusa koji su živjeli izvan Rusije, počeo je emigrirati u Rusku federaciju. U 1994. godini evidentirano je već oko dva milijuna prognanika“ (Zarchi, 1997:65). Nakon tako intenzivnog vala, u Rusiji su se morali promijeniti neki zakoni kako bi se taj problem riješio. S obzirom na teške ekonomske prilike i tranziciju države takve su promjene odgođene te su postavljeni drugačiji prioriteti. Zbog neispunjenja svojih dužnosti prema rastućem broju izbjeglica i migranata zemlja se suočila s velikim napetostima i rizikom od izbivanja javnih društvenih nemira. Sve bivše komunističke države suočile su se s jednakim problemom u različitom obimu te je kod svake bilo esencijalno osnivanje posebnih organizacija za izbjeglice ili promjena zakonskih okvira.

Države u zapadnoj Europi, suočene s problemom masovnih imigracija, učvrstile su granice svojih zemalja prema Istoku. To je dodatno otežalo situaciju u Istočnoj Europi koja nije imala dovoljno razvijene zakone niti ekonomske uvjete da sama kontrolira migracije. U istočnim državama bilo je očito kako one nisu gospodarski niti kulturološki spremne na ovakav razvoj situacije zbog sve češćih etničkih sukoba na tom području.

Može se reći kako je godina 1989. svojevrsna prekretnica, kako za sva bitna pitanja u Europi, tako i za povijest međunarodnih migracija. „Samo je 1989. više od 1,3 milijuna ljudi emigriralo iz zemalja bivšeg Varšavskog pakta“ (većinom iz Poljske i Jugoslavije), a glavni razlozi su bile „rastuće ekonomske, političke, socijalne i etničke tenzije koje su ubrzale migracije Istok-Zapad“ (Zlatković Winter, 2004:162). Velike demografske i političke promjene naglašavaju važnost ujedinjenja Europe i početak pregovora o zajedničkoj imigracijskoj politici. Pojačane međunarodne migracije potiču zabrinutost oko unutarnje i

vanjske sigurnosti Unije, a različiti zakonodavni i upravni sustavi članica otežavaju stvaranje jedinstvenog pristupa problemu. Većina država, kada se radi o ovako delikatnom pitanju, pretpostavlja nacionalnu politiku politici Unije. Razlike u sustavu azila i migracijskim zakonima samo potpomažu rastući problem ilegalnih migracija.

Najmnogobrojnije migracije 90-ih godina prouzročili su upravo ratovi na prostoru bivše Jugoslavije. Migrantska populacija sastoji se od izbjeglica, prognanika, ratom raseljenih osoba i tražitelja azila. „Nekoliko milijuna ljudi zbog rata u bivšoj Jugoslaviji napustilo je svoja ognjišta. Većina je ovih izbjeglica primljena u Austriju, Dansku, Njemačku, Mađarsku, Italiju, Švedsku, Švicarsku, Tursku, Hrvatsku i u druga područja unutar zemalja bivše Jugoslavije“ (Zarchi, 1997:68). „Od početka rata (1991.) do 1998. više od milijun ljudi s područja bivše Jugoslavije izbjeglo je u Zapadnu Europu“, a „najveći broj izbjeglica prihvatila je Njemačka“ (Zlatković Winter, 2004:164). Osim s izbjeglicama, u isto se vrijeme države srednje i zapadne Europe susreću i s fenomenom radnih migracija. Migracije ne prestaju, bez obzira radi li se o legalnim ili ilegalnim migracijama iz najrazličitijih razloga. Dobrovoljne migracije mogu biti radne, obiteljske, osobne i slično; dok prisilne migracije obuhvaćaju ratno stanje, sukobe, potlačenost ili druge razloge koji ugrožavaju osnovna ljudska prava.

„U suočavanju s migracijama države se susreću s potrebom upravljanja migracijama, stvaranja normativnih i institucionalnih pretpostavki kojima bi se procesi migracije bolje regulirali u smislu kontroliranog ulaska na prostor države. Potrebno je bolje regulirati postupanje s migrantima, njihova statusna prava i njihovu integraciju“ (Tatalović, Malnar, 2015). Zemlje iz kojih migranti pristižu više nisu ograničene na određeno kritično područje, već postaju sve raznolikije te je u zapadnoj Europi broj narodnosti u rastućem trendu. Unatoč zajedničkom nazivniku, zemlje članice još uvijek zadržavaju nacionalna prava određivanja kretanja migranata, dok bi se trebali posvetiti promicanju solidarnosti među svojim građanima i u Europi općenito. Prema migrantima se odnose različito, najčešće ovisno o vremenskom trajanju njihova boravka te razlozima migriranja (ekonomski migranti ili izbjeglice). Osim spomenutih osnovnih kriterija, stav država prema migrantima mijenja se i na osnovi nekih njihovih individualnih karakteristika. To su na primjer stupanj obrazovanja, dob, poznavanje službenog jezika i drugo. Umjesto različitih kriterija i diskriminacije migranata u nacionalnim državama, potrebna je bolja zajednička organizacija i upravljanje migracijama te solidarnost kao jedinstveni nazivnik cijelog procesa. Donošenje i poštivanje međunarodnih normativnih okvira je od neizmjerne važnosti za problem izbjeglica, kako bi se bolje regulirala prava i obveze tih ljudi te ubrzala uspješna integracija.

Problematika granica

Kada se govori o migracijama, migrantima, izbjeglicama i svim srodnim pojmovima, razumijevanje koncepta granica je od ključne važnosti. Da granice ne postoje ili da je definiranje koncepta drugačije od onog današnjeg, većina problematike u vezi s migracijskim politikama ne bi bila od tolike važnosti. Ne bi postojao kritičan problem ilegalnih migracija koji je u sve većem porastu i nacionalne države bi mogle u najmanju ruku bolje i uspješnije surađivati na migracijskoj krizi, tj. može se reći da do krize ne bi niti došlo. U razumijevanju problematike granica bitnu ulogu ima reprezentacija samog prostora i općeprihvaćena paradigma svijeta kao skupa nacionalnih država koje mapiraju određeni teritorij i razvijaju svoju kulturu. Jedni od prvih autora koji su se ozbiljnije bavili upravo tom problematikom su Gupta i Ferguson u članku „*Beyond Culture: Space, Identity, and the Politics of Difference*“ (1992).

Oni naglašavaju kako reprezentacija prostora unutar društvenih znanosti uvelike ovisi o slikama prijeloma, pukotina i razdvajanja, a profiliranost društava, nacija i kultura bazirana je na naizgled neproblematičnim diobama prostora putem različitih granica. Pretpostavke o formama diskontinuiteta zauzimaju početnu točku u teoretiziranju kontakata, konflikata i kontradikcija između kulture i društva. Najjednostavniji primjer je općeprihvaćen prikaz svijeta kao kolekcije država. Države su viđene kao fragmentirani prostori, razdijeljeni granicama i bojama u različite nacionalne zajednice ukorijenjene u odgovarajući prostor. Nastavno na takvu paradigmu, uzima se zdravo za gotovo da svaka država utjelovljuje vlastitu distinkciju kulture i prostora, no geografski teritorij za koje kulture i društva vjeruju da ga mapiraju, ne moraju biti nacije.

Postoji različita paradigma koja se temelji na ideji kulturnih područja koja se preklapaju s nekoliko država-nacija ili multikulturalnih nacija. Tada prostor postaje vrsta neutralne mreže na kojoj su upisane kulturalne razlike, povijesni momenti i društvene organizacije te prostor postaje središnji princip organizacije. Gupta i Ferguson (1992) također naglašavaju kako pretpostavljeno podudaranje prostora, mjesta i kulture rezultira različitim problemima. Postavlja se pitanje onih koji nastanjuju krajnje rubove nacionalnih granica odnosno granični prostor. Ti stanovnici žive život graničnih prijelaza te je problematično kojoj kulturi zapravo pripadaju. Osim radnika migranata i članova transnacionalnih tvrtki u tu kategoriju pripadaju i oni što trajno prelaze granice, odnosno migranti i izbjeglice. U tom slučaju je razdioba između kulture i prostora vrlo očita. Još jedan od problema je i mapiranje određene kulture u prostor

koji ni po čemu nije kulturno homogen. Potrebno je uzeti u obzir kulturne razlike unutar samog mjesta- multikulturalizam. Multikulturalizam „reflektira jedan pomak u političkoj kulturi i zahtjevima, kada ljudi, koji mogu biti znatno manje različiti nego u nekom trenutku u prošlosti, počinju potvrđivati strožu svijest o sebi i svojim identitetima“ (Philips:1995:12). Multikulturalizam je novi društveni oblik u globalizacijskom svijetu koji se odmiče od binarnih opozicija te ne dijeli kulture na „nas“ i „druge“. Nastao je kao posljedica interakcije različitih kultura i nacija uslijed globalizacijskog trenda te promiče miješanje istih na jednom prostoru. Potrebna je jednakost svih kultura u političkom i gospodarskom smislu kako bi multikulturalizam bio uspješan, no isto tako se potiče očuvanje kulturnih korijena i raznolikosti kultura.

Mapiranje određenih kultura u određene prostore je pokušaj da se pluralnost kultura stisne u okvir nacionalnog identiteta. Takvi koncepti su vrlo sugestivni jer nastoje proširiti naturaliziranu asocijaciju kulture s mjestom. Potrebno je zapitati se kako se nositi s kulturalnim razlikama, pritom napuštajući ideju lokalizirane kulture. Odnos između prostora i kulture problematizira i pitanje postkolonijalizma. Nejasno je kojem prostoru hibridna kultura postkolonijalizma pripada. Pretpostavljeno podudaranje prostora, mjesta i kulture također postavlja pitanje razumijevanja društvene promjene i kulturne transformacije smještene unutar međusobno povezanih prostora. „Porast moći socio- kulturoloških čimbenika sve više određuje i društveni prostor, čije vanjske granice, unutarnja struktura i linije podjele, postaju više kulturološke, nego društvene, ekonomske ili demografske po svom karakteru“ (Mesić, 2006:46). Taj preobražaj društvenog prostora izdržava i krizu političke paradigme, kojoj postaje sve teže objasniti i uobličiti takav prostor. Pretpostavka da su prostori autonomni je omogućila moć topografiji da uspješno prikrije hijerarhiju vlasti.

Potrebno je preispitati kako je formirana neka zajednica izvan međusobno povezanih prostora koji već postoje, a ne automatski pridavati zajednici autoritet. Identitet prostora proizlazi iz presijecanja njegove specifične pripadnosti unutar hijerarhijskog sustava prostora uključujući pritom kulturalnu konstrukciju zajednice ili mjesta. Prostori i granice su reteritorijalizirani, što nas danas tjera na mijenjanje koncepata politike zajednice, solidarnosti, identiteta i kulturnih različitosti. Ubrzana mobilnost ljudi u kombinaciji s mobilnošću kulturnih proizvoda i praksi odaju dojam izgubljenih teritorijalnih korijena. Said (1979) govori o „generaliziranom stanju beskućništva“, koje podrazumijeva, ako ne potpuno deteritorijalizirane identitete, onda svakako drugačije teritorijalizirane. Izbjeglice, migranti i ljudi bez vlastite države u potpunosti žive takvu stvarnost. Granice se polako magle u svijetu različitih kultura, dijaspora, između

„ovdje“ i „tamo“, između centra i periferije, kolonije i metropole. „Ta nova forma identiteta nije povezana s lokalnim, tj. idejom pripadanja određenom mjestu, već upravo s mogućnošću bivanja bilo gdje na svijetu i osjećajem univerzalnosti i apstrahirane individualnosti“ (Čapo, Gulin Zrnić, 2011). Malkki (1992) ističe kako je potrebno izazvati dva naturalizma: etnološku naviku da se povezuje kulturno jedinstvena grupa s njihovim teritorijem te nacionalnu naviku da se povezuje građane država s njihovim teritorijem kao da je to prirodno dano. Na taj se način stvara svjetska slika država-nacija koja se uzima kao prirodna datost, a potrebno ju je preispitati, izazvati te smatrati fluidnom i nesigurnom. Prvi korak je prijeći preko naturaliziranih koncepata prostornih kultura i umjesto toga istražiti proizvodnju razlike unutar zdravorazumskih, podijeljenih i povezanih prostora. Proces proizvodnje kulturalne razlike pojavljuje se u neprekidnom, povezanom prostoru, poprečnom ekonomskim i političkim odnosima nejednakosti. Potrebna je volja za preispitivanjem političkih i povijesnih, navodno „danih“, „prirodnih“ prepreka između „nas“ i „drugih“. Kulturne razlike su samo proizvod povijesnih procesa koji razlikuju i povezuju svijet, a granice su mjesta „nesumjerljivih kontradikcija“ (Gupta, Ferguson, 1992:18), odnosno međuprostorne zone pomicanja i deterritorijalizacije koje oblikuju identitet hibridiziranog subjekta. Umjesto smatranja granica beznačajnim, marginalnim zonama, tankim prostorom zemlje između stabilnih mjesta, ideju granice je adekvatnije konceptualizirati kao jedno od lokalnih mjesta postmodernog subjekta (Ibid.).

Kao što je već spomenuto, kulturne razlike su proizvod povijesnih procesa koji u konačnici razlikuju, ali i povezuju svijet. Kako je većina još uvijek zarobljena europocentričnim pogledom na svijet ili okvirima vlastite kulture, potrebno je naglašavati znanje, solidarnost i empatiju kao glavne alate u borbi protiv diskriminacije i nasilja svake vrste. Kasnije u radu se nešto više govori o pitanju moralnosti i društvene solidarnosti u ovoj problematici, no kada govorimo o granicama solidarnosti, društvena solidarnost kao istinska vrijednost i princip društvenog sigurnosnog sustava je, primarno gledajući, nacionalno pitanje. Temelji se na uzajamnom osjećaju međuovisnosti i oslanjanja na sugrađane. Po svojoj je prirodi ograničena na određenu grupu i rezervirana za ljude unutar iste. S druge strane, Europska unija, otvaranjem granica, nadilazi nacionalni monopol solidarnosti što bi trebalo ujediniti sve stanovnike Europe. Tako su se sve granice unutar Europe pokazale prividnima, ako ne i nemogućima te se stvaranjem Unije solidarnost širi izvan svojih određenih granica, a svakako bi trebala i izvan granica same Unije. Globalizacija i europeizacija nacionalnih sustava stvara logičke kontradikcije. Nadnacionalni, odnosno globalni problemi, pokušavaju se rješavati

unutar okvira nacionalnih država, što nikako ne može rezultirati zadovoljavajućim odgovorima (Martinović, 2015:347).

Nastanak šengenskog prostora

Nacionalizam se može opisati kao primarna uloga država u popularnoj politici stvaranja mjesta i kreiranja naturaliziranih poveznica između ljudi i mjesta na kojima se nalaze (Gupta, Ferguson, 1992). Nacionalne granice su linije koje označavaju domet vlasti neke države te se koriste kao primarno oruđe za zaštitu unutarnje sigurnosti državljana. Također je važno napomenuti činjenicu da su „nacionalne države stekle svoju legitimnost upravo naglašavajući razliku između nacionalne zajednice i 'outsajdera', predstavljajući kulturne razlike između pripadnika različitih nacija kao prirodne i fiksne. Takav stav je rezultirao nastankom nekoliko različitih nacionalnih inačica europske povijesti“ (Borovac Pečarević, 2014). Nakon demokratskih promjena u državama istočne Europe dolazi do određenog pomaka u samom poimanju granica na zapadnoeuropskom teritoriju. Stavljaju se veći naglasak na nadzor i zaštitu vanjskih granica zapadne Europe. Već 80-ih godina prošlog stoljeća migracijska politika europskih zemalja se mijenja te se postavlja kao primarni problem onemogućavanje ilegalnih migracijskih tokova. U suprotnosti sa restriktivnom vanjskom politikom, unutar tada Europske zajednice postupno se liberalizira unutarnja kontrola migracijskih kretanja. Prekretnica u takvoj novonastaloj politici je potpisivanje Šengenskog sporazuma 1985. godine od strane Njemačke, Francuske i zemalja Beneluxa, kojim se predviđa ukidanje kontrola unutarnjih granica. Nakon uspješne Ekonomske zajednice nastala je 1992. godine Europska unija. Stupanje na snagu Šengenskog sporazuma predviđeno je tek za 1994. godinu te su mu postupno prisupile i ostale europske zemlje. Potpisivanje takvog sporazuma označilo je početak razgovora o zajedničkoj migracijskoj politici Europe.

U šengenskom prostoru zajamčena su neograničena putovanja unutar državnog područja preko 20 zemalja, u kojima živi više od 400 milijuna građana. Šengenski prostor trenutno se sastoji od 26 europskih zemalja, od kojih su 22 države članice Europske Unije. To su Austrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Grčka, Francuska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska, Njemačka, Poljska, Portugal, Slovenija, Slovačka, Španjolska i Švedska, zajedno s Islandom, Lihtenštajnom, Norveškom

i Švicarskom. Biti dio prostora bez unutarnjih graničnih kontrola za te države znači da one ne provode granične kontrole na svojim unutarnjim granicama (tj. granicama između dviju država članica šengenskog prostora) te provode usklađene kontrole na svojim vanjskim granicama (tj. granicama između države članice šengenskog prostora i države koja nije članica šengenskog prostora) na temelju jasno definiranih kriterija. Zato državljani EU-a i državljani zemalja koje nisu članice EU-a mogu slobodno putovati unutar šengenskog prostora i prolaze provjere samo kada prelaze vanjsku granicu. Bugarska, Hrvatska, Cipar, Irska, Rumunjska i Ujedinjena Kraljevina članice su EU-a koje nisu ili još nisu dio šengenskog prostora. Međutim, građani Europske Unije imaju pravo na slobodno kretanje kada putuju unutar EU-a bez obzira na to je li njihova država dio šengenskog prostora ili ne (www.ec.europa.eu). „Unatoč javnoj percepciji da su *šengenska pitanja* samo u nadležnosti granične policije, ona potpadaju i pod nadležnosti unutarnjih poslova, pravosudnu i carinsku suradnju, zaštitu osobnih podataka, te stoga zemlji nakon ulaska u EU treba neko vrijeme da postane punopravna članica šengenskih sporazuma“ (Dragović, 2012:14).

Postupno ujedinjenje Europe s druge strane nije ublažilo nastojanja da se vanjske granice zaštite od nepoželjnih migracija. Na tom je temelju nastao i pojam „europske tvrđave“ koji predstavlja europsku izolacijsku politiku. Nakon proširenja Europske unije 2004. godine te uspostavom „šengena“ na granicama novoprimljenih država 2008., postavlja se pitanje „da li EU (s pooštrenim nadzorom vanjskih granica, posebnom viznom i azilnom politikom) postaje „utvrda Europe“ koja je izgradila nove zidove prema susjednim državama srednje i istočne Europe. Na temelju dosadašnjih iskustava s djelovanjem šengenskog sustava nameće se potreba dinamičnog prilagođavanja spomenutog sustava nastalim promjenama u susjednim, ali i drugim zemljama, prema kojima je i usmjeren“ (Šegvić, 2011:12). Ujedno je, sa poticanjem kretanja ljudi i kapitala unutar Europe, ograničena mobilnost u odnosu na ostatak svijeta. Unutar Europske unije nastalo je ujedinjeno tržište bez unutarnjih granica, u kojemu se potiče nesmetano kretanje dobara, usluga, kapitala i osoba. Kada su se ukinule unutarnje granice, vanjske granice rubnih članica, kao što je danas i Hrvatska, postale su vanjske granice cijele Unije.

Ono što je za migrantsku krizu još bitnije od vanjskih granica Hrvatske kao granica Europske unije, su svakako unutarnje granice Hrvatske, odnosno granica sa Slovenijom, kao vanjskom granicom šengenskog prostora. Političke dileme oko granice Hrvatske sa Slovenijom su brojne, ali s obzirom na pitanje „šengena“ potrebno je balansirati između čvrste šengenske granice i otvorenije granice s brojnim lokalnim prijelazima koja bi odgovarala stanovnicima

graničnog područja. Održavanje takve vrste granice je, posebno sada, od iznimne važnosti. U eri globalizacije i umreženog društva granice zatvorenog tipa su zapravo iluzija i ne mogu biti prava politička rješenja, a slovensko-hrvatska granica se pretvara u jedan od najznačajnijih selektivnih mehanizama regije. Slovenija je preuzela ulogu Europske šengenske granice te se identificirala s ulogom „zaštitne zone“. Danas se čini da se slovenska vlada prvenstveno okupira tehničkim i organizacijskim aspektima granice, odnosno nadzorom granične policije i drugim sigurnosnim mehanizmima. Jedan od tih mehanizama je svakako i nedavno postavljena žica na granici kao odgovor na rastući izbjeglički val. U drugi plan je stavljena komunikacija ljudi na različitim stranama granice, kao i dostojanstven tretman prilikom prelaska bilo koje granice. „Policijski službenici nemaju povjerenja u tražitelje azila zbog čega se povjerenje narušava obostrano. Tražitelji azila nemaju povjerenja jedni prema drugima... U konačnici, primjena sigurnosnih tehnika stvara ozračje u kojem se nasilno djelovanje normalizira jer tražiteljima i službenicima ništa drugo niti ne preostaje“ (Pozniak, Petrović, 2014:67).

Šengenska granica je produkt globalizacijskog doba, no zapravo pobija globalizaciju u njenom najosnovnijem smislu jer sprječava slobodno kretanje ljudi, osim onih odabranih članica sporazuma. Sve veći univerzalni strah od nezaustavljivih globalnih procesa migracija se smatra vjerojatno najvećom prijetnjom Europi u posljednje vrijeme. Taj strah je također temelj na kojem počiva sve eksplicitnija kriza identiteta te rasističke i ksenofobne manifestacije govora mržnje protiv migranata. Europa vrlo pragmatično koristi južnu slovensku granicu u provođenju svoje nove sigurnosne politike, kako bi se zaštitila od neeuropskih identiteta (Zavratnik Zimic , 2003:181).

Policijski službenici na hrvatsko- slovenskoj granici imaju nesumnjivo pune ruke posla. Kako bi bolje razumjeli njihov opis posla i stav prema cjelokupnoj problematici na osnovi svakodnevnog osobnog iskustva, razgovarala sam s jednim od brojnih službenika za graničnu kontrolu. Josip (24) radi u postaji granične policije Rupa kao policijski službenik za graničnu kontrolu oko dvije godine. Od početka svog zaposlenja bio je suočen sa svim problemima koje je donio izbjeglički val, a rad s migrantima mu je postao uobičajeni dio poslovne svakodnevice. Krajem 2016. godine zabilježen je jedan od najbrojnijih pokušaja prelaska hrvatsko- slovenske granice od 40 migranata u jednom pokušaju, a tek prije nekoliko dana privedeno ih je odjednom 13. Tjedni prosjek je trenutno oko deset uhvaćenih migranata. Za ilegalan prelazak granice potrebno je barem 5 pomagatelja koji migrante dovoze do granice, ostavljaju na nekom od sporednih puteva, vode preko granice, pritom uklanjajući žicu, te po

prelasku odvoze na odredište (najčešće obližnji autobusni ili željeznički kolodvor). Kada se ilegalni migranti uhvate i privedu, detaljno se pretražuju radi mogućeg posjeda oružja ili drugih ilegalnih supstanci. Najbitnije je svakako pronaći bilo kakav oblik identifikacijske isprave kako bi se moglo utvrditi državljanstvo osobe. Ako je osoba iz ratom pogođene države ima pravo zatražiti azil, a ako se radi o albanskom, bosanskom, srpskom ili drugom državljaninu (što je čest slučaj), osoba se vraća u tu državu. Također, ako se utvrdi da je migrant u nekoj od prethodnih zemalja već zatražio azil, vraća se u tu državu. S obzirom na to da je većini primarni cilj doći unutar šengenskih granica kako bi se mogli nesmetano kretati u potrazi za poslom, bilo kakve identifikacijske isprave uništavaju u svrhu lažnog predstavljanja i izbjegavanja povratka u neku manje razvijenu državu. Najčešće se lažiraju godišta, jer maloljetnici lakše dobivaju azil te obiteljski podaci, jer onda postoji pravo na spajanje obitelji ako je dio već unutar Europske unije. Od 2003. godine postoji važna Direktiva o spajanju obitelji koja je nužna „za omogućavanje obiteljskog života i pomaže pri stvaranju socijalno-kulturne stabilnosti olakšavajući integraciju, ali omogućuje i unapređenje gospodarskog i socijalnog povezivanja“ (Lalić, 2007:851).

Primarni cilj granične policije je da migranti identificiraju pomagatelje kako bi se oni mogli privesti i kazniti te kako bi se suzbilo ilegalno krijumčarenje ljudi. Pomagateljima slijedi veća novčana i zatvorska kazna, dok je za ilegalne migrante kazna oko 4 tisuće kuna. Na taj se put odlučuju većinom muškarci iz ratom pogođenih zemalja jer na taj način izbjegnu novačenje u vojsku i imaju mogućnost pronaći posao te dobiti azil unutar Europske unije kako bi mu se onda mogao pridružiti ostatak obitelji, u okviru zakonskih propisa o spajanju obitelji. Takav put ipak je privilegija samo imućnijeg sloja društva jer su novčani troškovi ilegalnog putovanja neizmjerni. Samo prelazak iz Rijeke preko slovenske granice stoji oko 4-5 tisuća kuna. Tu granicu osim hrvatske granične policije kontrolira naravno i slovenska policija. Jednom mjesečno slovenska vojska u suradnji s policijom pregledava žicu na granici kako bi se utvrdilo postoje li propusti (Josip, intervju, 20. ožujka 2017.)

U liberalnoj, kapitalističkoj i individualističkoj ideologiji ljudi su, ili bi trebali biti, svi jednaki. Policijski dužnosnici suočavaju se s nekim dubokim moralnim dilemama dok provode stroge zakonske razlike među prividno jednakima. Ti dužnosnici ljude s kojima se susreću mogu procijeniti iz gledišta vlastite kulture kao „druge“, kao različite od onoga čime su inače okruženi. Procjenjuju moralnost njihove kulture iz europocentričnog gledišta koje ne priznaje moralnu jednakost svih kultura već ostatku svijetu pokušava nametnuti svoje vrijednosti. Upravo spomenuto nametanje zapadnoeuropskih moralnih načela istočnim

kulturama je i jedan od ključnih razloga zašto ti ljudi više nemaju sigurne domove. Moralna načela nisu samo koncept koji odvaja kulture, već kreiraju odnose unutar društva u velikim razmjerima.

Viđenje da neka društvena grupa sadrži određeni tip ljudi, sličan ili dijametralno suprotan onome iz naše grupe, povlači sa sobom važne idejne koncepte: kakav tretman je prikladan, koju vrstu empatije je potrebno povećati ili zanemariti, kakva je vrsta života druge društvene grupe te je li potrebno oprostiti, reformirati ili kazniti moralne propuste. Proces zamišljanja osobnosti udaljenih ili nepovezanih društvenih krugova izravno je povezan s važnim ideološkim konstrukcijama, kao što su nacionalizam, rasa, etnicitet i drugo (Heyman, 2000).

Postoji mogućnost nadilaženja zaduženja svog radnog mjesta kod zakonskih dužnosnika koji se bave imigracijskim pitanjima kada moraliziraju i generaliziraju dobre i loše strane imigracije. Tako dijele ista stajališta s drugima unutar svoje organizacije te rješavaju vlastite moralne dileme na temelju unaprijed određenih ideja o klasi, državljanstvu i nacionalnoj zajednici potaknutih širom državnim ideologijom. Ideja da siromašni migranti, osobito oni neregistrirani, traže pošten posao pokazuje empatiju. Međutim, oni se smatraju „autsajderima“, znači stvara se razlika između njih i ostalih državljana. Potreban im je novac, tako da se podrazumijeva da će tražiti posao, ali isto tako krše zakon i s pravom ih se može privesti na policiju, iako djeluju na svima razumljiv način. Migranti su tako od početka stavljeni u podređen položaj naspram ostalih državljana. Moglo bi se reći da se zapošljavanje migranata suprotstavlja njihovoj zakonskoj isključenosti, no to je sve dio jednake distinkcije između privilegiranih i siromašnih. Takvu distinkciju održavaju zakonski dužnosnici na državnoj granici, ali i mnogi drugi državni aparati. Moralnost njihovog posla opravdava se provođenjem zakona.

Nejednaka raspodjela moći i emocionalna solidarnost su suprotni entiteti koji uvijek dolaze u paru kao unaprijed ugovorena koalicija koja se ne može razlomiti. Precizno određeni društveni rituali posreduju u tom spoju (Tellis-Nayak, i sur., 1983). Strogo održavana hijerarhija dopušta suosjećanje i empatiju s onima na nižim pozicijama jer im moralnost takvog poretka opravdava situacija kada neki migrant prekrši određenu društvenu normu.

Arapsko proljeće na primjeru Sirije i Libije

Tijekom izbjegličke prize protekle godine nacionalni sustavi europskih zemalja prolazili su ultimativni test funkcionalnosti te većinom zakazali. Nekontrolirani događaji gotovo su u potpunosti urušili pravnu i sigurnosnu politiku Europe. Europska unija je u najkritičnijem trenutku ostavila države da se suočavaju s problemom samostalno, umjesto da se situacija rješavala ujedinjenim snagama.

Kriza je nastala kao posljedica Arapskog proljeća i nekoliko godina tranzicijskih procesa na području Bliskog istoka i Sjeverne Afrike. Europa je bila dobro upućena u spomenuta događanja te se ne može reći da je izbjeglički val došao kao potpuno iznenađenje. Bez obzira na to što se tako nešto moglo predvidjeti, nije se dovoljno radilo na zajedničkom sustavu rješavanja problema te su se nacionalne države ostavile da krizu rješavaju samostalno. Stanje u Siriji i Libiji je nesumnjivo bilo prioritetno na međunarodnoj razini, no Hrvatska, kao ni ostale susjedne države, nisu bilo nimalo pripremljene za ekstremnost situacije. Previdio se karakter tranzicije na spomenutim područjima, odnosno dugotrajnost problema. Tranzicijski procesi su na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi prouzročili građanske ratove i masovna iseljavanja stanovništva. Osim kriza u samim državama, okolne države također su se našle u nestabilnoj situaciji suočene s humanitarnim problemima. Govori se o sveobuhvatnim procesima unutar arapskog svijeta koji nisu ni blizu kraja. Bitno se mijenja političko i gospodarsko stanje cijele Europe jer nitko nije imun na posljedice. Sve članice Europske unije, zajedno s Hrvatskom, trebaju se pripremiti na dugotrajnu izbjegličku krizu koja će zasigurno trajati još nekoliko godina, a posljedice će se osjećati zauvijek.

Migracije iz arapskog svijeta prema Europi postojale su i prije Arapskog proljeća, većinom zbog zaostalog gospodarstva i nezaposlenosti mladih. Stanje se znatno pogoršalo recesijskom krizom Europe 2008. godine, kada je tržište smanjeno i izvoz arapskih država je u padu. Europska unija je reforme na tom prostoru pokušala uvesti tako da se dopusti toliko trgovinske razmjene koliko se provede reformi. Pokušavao se politički i gospodarski sustav Europe preslikati na arapski svijet, koji se potpuno društveno i kulturno razlikuje. Procese koji su se odvijali u Arapskom proljeću posredno je potaknula Europska unija i prosvjedi protiv diktatorskih režima imali su njihovu punu podršku. „Prosvjedi protiv arapskih diktatora dočekani su u početku sa simpatijama u EU, ali bez jasnih ciljeva u tim procesima, odnosno bez uviđanja mogućih neželjenih ishoda tranzicijskih procesa“ (Tadić, Dragović, Tadić, 2016:16-17). Neželjeni ishod tranzicijskih procesa je upravo političko neiskustvo i

nespremnost država na promjene koje su se pokušavale uvesti na tom području te posljedice koje su se široko odrazile. Vanjski faktori pokušavali su pomoći u borbi protiv diktatura, no svaki od njih ima vlastite ciljeve i interese pored onih zajedničkih. Samo jedan od primjera u rušenju diktatora pomoću vanjskih faktora je „intervencija NATO-a“ koja je pomogla „pri rušenju Gaddafija u Libiji“, a nerijetko se govori i o „podržavanja strana u višegodišnjem građanskom ratu- Rusija, Iran i libanonski Hezbollah su na strani al-Assada u Siriji, a Turska, Katar i Saudijska Arabija na strani oporbenog Sirijskog nacionalnog vijeća (SNC), pa zato i opstanak režima al-Assada ili dolazak na vlast oporbenog SNC-a više ovise o dogovoru stranih faktora, nego li sirijskog naroda“ (Tadić, Dragović, Tadić, 2016:16-18). Moć koju imaju vanjski faktori nadilazi volju samog naroda i dovodi do velike nestabilnosti cijele regije koja kulminira građanskim ratovima i prosvjedima u tranzicijskim procesima Arapskog proljeća.

U većini arapskih zemalja političke promjene uvedene su na relativno miran način, zamjenom pokojeg političkog dužnosnika ili zakona. Do većih prosvjeda ili građanskih ratova došlo je na području Sirije, Libije, Tunisa, Egipta, Jemena i Bahreina. Diktatorskim režimima u tim državama bile su potrebne promjene u vidu demokratizacije, no na tom području ne postoji tradicija demokracije te su bilo kakve promjene teške i dugotrajne. Bit će potrebno i nekoliko desetaka godina kako bi se izgradio novi sustav u kulturi koja takve norme ne poznaje, ako je to uopće moguće. Početak tranzicijskog procesa je većinom spontan, no kako bi se on prijeo kraju potrebne su organizirane skupine koje će ga voditi. Proces moraju kontrolirati organizirane političke skupine koje imaju plan provedbe na određenom području te široki konsenzus o ciljevima političkih i gospodarskih promjena. Od velike je važnosti upoznavanje stanovnika s osnovama demokracije, pogotovo u ovom primjeru vrlo različite kulturološke pozadine. U Arapskom proljeću te su nužne stvari manjkale, a političko neiskustvo dovelo je do tranzicijske krize čije su se posljedice široko odrazile. „Jačanje izbjegličkih kretanja potenciranih zbivanjima povezanima s arapskim proljećem i posebice ratom u Siriji, Unija je dočekala s nerješnim sustavom podjele odgovornosti i neuspjehom u suradnji na području izgradnje azila“ (Baričević, 2015:7). Umjesto preuređenja državne uprave u tranzicijskom procesu, došlo je do raspada cijelih sustava i opće nesigurnosti regije. Nije se uspio uspostaviti demokratski sustav i prouzročena je gospodarska i socijalna kriza popraćena izbjegličkim valom.

Sirijska

Najveći broj izbjeglica dolazi iz Sirije, a zatim iz Libije. Iz tog razloga se upravo te dvije države najčešće spominju kao primjer kada se govori o Arapskom proljeću. Da bi se u potpunosti razumjele posljedice za sirijski narod, važno je promotriti sve promjene koje su se na tom području dogodile u zadnjih nekoliko desetaka godina. 1970. godine Hafez al-Assad izveo je vojni udar te tako preuzeo vlast u državi. Političkom represijom održao se na vlasti sve do svoje smrti 2000. godine kada ga je naslijedio sin- Bashar al-Assad. Samo je manjina stanovništva podržavala takvu vlasti tako da se ona nije mogla dugo održati. Započeli su prosvjedi 2011. godine koji su se nezaustavljivo proširili i prerasli u ratno stanje. Uspostavljena je Slobodna sirijska vojska u srpnju 2011. godine, što se smatra početkom otvorenog rata i prijelomnicom u državi. Osim vojske, oporbene skupine osnovale su i Sirijsko nacionalno vijeće koje su sve članice Europske unije, zajedno s Hrvatskom, priznale kao novu sirijsku vlast. Članice su tim činom jasno stale na stranu oporbe te imale golem utjecaj na razvoj cijele situacije. Režim koji je do tada bio na vlasti tradicionalno je nemilosrdan prema bilo kakvoj vrsti oporbe, što je bio jedan od razloga početka rata. Unatoč tome što je Europska unija stala na stranu oporbe, podrška NATO-a nije ostvarena. S druge strane, al-Assadov režim dobio je obilnu podršku ruske i iranske vojske, što je bilo presudno za oporavak vlasti od 2012. do 2015. godine te gušenje prosvjeda, ali nikako i potpuni završetak sukoba. Svaka strana u ratu ima nekoga tko ih podržava na globalnoj razini te im pruža financijsku i svaki ostali vid pomoći. Neizbježno je da sponzori imaju vlastite ciljeve i razloge zašto su baš na toj strani sukoba te kako od toga mogu profitirati. SAD-u i ostalim članicama NATO-a, zajedno s Hrvatskom, glavni je cilj rušenje režima al-Assada. Međutim, kako će i tko preuzeti vlast u Siriji ne čini se kao primarni problem saveznika oporbe. Oporba je neorganizirana i neujedinjena te je gotovo nemoguće tako formirati novu čvrstu vlast u državi te uspostaviti mir. Rat se odvija u Siriji, no s obzirom na različite podrške na globalnoj razini, pitanje je puno kompleksnijeg karaktera. Snage koje su uključene u rat su moćne na obje strane te se on može okončati jedino mirovnim sporazumom. Potrebno je ujedinjenje sirijske vlasti i naroda kako bi se mogli zajedničkim snagama obračunati s radikalnim skupinama koje ne žele mir, kao što je ISIS. S obzirom na trenutno stanje i različnosti oporbenih skupina te krutost postojećeg režima, teško je predvidjeti željeni scenarij u skorije vrijeme, a „u postojećim uvjetima rat u Siriji i s njime povezani izbjeglički val može potrajati i više desetljeća“ (Tadić, Dragović, Tadić, 2016:21). Najveći broj izbjeglica su državljani Sirije koji nisu pristalice režima, ali se ne vide niti na strani oporbe. Arapi suniti čine većinu

stanovništva, pa tako i izbjeglica, dok manji broj otpada na ostale vjerske i etničke manjine. Otprilike polovica svog stanovništva je bila primorana napustiti svoje domove, a gotovo četvrtina je izbjegla i iz države.

Libija

U rujnu 1969. u Libiji je na vlast došao Muammar al-Gaddafi nakon izvedenog vojnog udara. Svrgnuo je s vlasti dotadašnjeg kralja te proglasio Libijsku Arapsku Republiku koja je kasnije preimenovana u Veliku Socijalističku Narodnu Libijsku Arapsku Đamahiriju. Državni ustroj u Libiji bio je značajno drugačiji od onog europskog te je tranzicija bila gotovo nemoguća. Trodijelna regionalna rascijepjenost države dovela je do potpuno različitih tradicija i identiteta unutar jednog teritorija. Libija je podijeljena na tri turska vilajeta na istoku, zapadu te plemena na jugu zemlje. Gaddafi je pokušao nadići podvojenost države te stvoriti jednu naciju pod svojim vodstvom, a posebno je isticao svoju privrženost islamskoj vjeri. Ustanak u Libiji započeo je na istoku zemlje, gdje je Gaddafi imao najmanje pristalica. Započeli su prosvjedi, a nedugo zatim situacija je eskalirala u sukobe s vojnim i policijskim snagama. Početkom rata smatra se veljača 2011. godine kada su vojne i policijske snage napustile istok države te kada je osnovan Opći nacionalni kongres. U ožujku je već NATO uveo zabranu letenja nad Libijom i započeo sa zračnim napadima. Do kraja kolovoza oporba je kontrolirala cijeli istočni i zapadni dio zemlje, a glavni sukob odvijao se za Gaddafijev rodni grad Sirte. U listopadu je Opći nacionalni kongres zauzeo i Sirtu te je u konačnici ubijen Gaddafi.

Oporbene snage na čelu s Općim nacionalnim kongresom sastojale su se od paravojnih postrojbi različitih područja čije se kontroliranje i koordiniranje pokazalo kao nemoguća misija. Oporbene skupine različitih područja nisu uspjele uspostaviti zajednički jezik nakon pada Gaddafijevog režima pa iz tog razloga niti nova vlast nije mogla dugo opstati. Izbore su osvojile islamističke stranke, a otpor sekularnih stranki doveo je do novog vojnog udara. U veljači 2014. godine general Khalifa Haftar prisilio je Opći nacionalni kongres na raspuštanje te pokrenuo vojnu operaciju protiv islamista. U srpnju iste godine islamisti su također započeli vojnu operaciju protiv generala Haftara te izabrali novog premijera i predsjednika Libije.

U siječnju 2015. godine potpisano je primirje između sekularne i islamističke strane, odnosno dvije libijske vlade. Sekularna libijska vlada s potporom generala Haftara je međunarodno priznata od strane Europske unije, kao i Egipta te Ujedinjenih Arapskih Emirata. Islamistička vlada ima potporu Muslimanskog bratstva i islamističkih postrojbi, a priznaju ju Turska, Sudan i Katar. Uz dvije navedene strane djeluju i neovisne vojne postrojbe nekih plemena i gradova te ISIS. Malo je reći da je situacija u Libiji kritična te da njezini građani nemaju potrebno političko niti vojno vodstvo. Građani Libije u niti jednom dijelu svoje zemlje nemaju zajamčenu sigurnost kako bi vodili normalan život sa svojim obiteljima pa su prisiljeni krenuti na put prema sigurnosti i miru.

Sustav zaštite izbjeglica i ranjivih skupina migranata u Hrvatskoj

Pojam migranta razlikuje se od pojma izbjeglica te se zato i zakonski okviri u kojima se provodi njihova zaštita razlikuju, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Migranti se odlučuju na promjenu mjesta boravka kako bi poboljšali svoje životne uvjete, najčešće se radi o ekonomskim migrantima iz siromašnih zemalja. Izbjeglice su, s druge strane, prisiljene bježati iz svoje domovine kako bi spasile život i očuvale slobodu. Bez obzira na različite razloge migriranja, većinom se koriste jednake rute i sredstva kako bi se postigao univerzalni cilj- bolji život s osiguranim temeljnim ljudskim pravima. Osim sa zakonskim problemima, ti ljudi se na svom putu susreću s velikim nepovjerenjem i odbijanjem građana. Hrvatska po tom pitanju svakako nije iznimka. Pojava migranata i izbjeglica u većem broju 2015. godine stavila je Hrvatsku i njezine građane na test humanosti, otvorenosti i tolerancije. Većina na tom testu nije zadovoljila te je odgovorila je na ljudske potrebe rasnom diskriminacijom, netolerancijom i različitim oblicima zlostavljanja. Potrebno je više i bolje informirati građane kako bi razumjeli ovu marginaliziranu skupinu ljudi s kojom se prvi put susreću. Samo znanjem se može boriti protiv netolerancije i isključivanja nepoznatog. Javne informativne kampanje i edukacije potiču na promicanje poštovanja i tolerancije te se snažno bore protiv bilo kakvog oblika diskriminacije. „Kampanje za podizanje svijesti javnosti u obliku kazališnih predstava, forum- diskusija i debata među mladima, migrantima i izbjeglicama mogu pomoći i senzibiliziranju zajednice domaćina prema problemima izbjeglica i migranata, istovremeno osiguravajući da poruka koja se nastoji time prenijeti neizravno ne naruši njihovu mogućnost pristupa i uživanja njihovih ljudskih prava (Lalić Novak, Kraljević, 2014:7). Podizanje svijesti o ovim pitanjima je glavna zadaća nevladinih organizacija i civilnog društva koji brinu o povredi prava migranata i izbjeglica. Sve organizacije u konačnici djeluju s istim ciljem, a to je osigurati sigurnost i zdravlje „ljudi u pokretu“ (Ibid.).

Neke od međunarodnih nevladinih organizacija koje se brinu o zaštiti izbjeglica i migranata su: Međunarodni Crveni križ, Amnesty International, Catholic Relief Services , International Rescue Committee , International Refugee Rights Initiative (IRRI) , European Reintegration Support Organizations (ERSO) , Caritas Europa te tisuće drugih. Organizacije svoje aktivnosti usmjeravaju na zaštitu temeljnih ljudskih prava te imaju veliki globalni utjecaj pomoću kojega mogu vršiti snažan pritisak na vlade država. Osim intervencija za pomoć izbjeglicama, organizacije djeluju i ka sprječavanju okolnosti koje bi mogle dovesti do izbjegličkih kriza. Takva djelovanja čine ih ključnom karikom u borbi i prevladavanju izbjegličkih kriza.

Razvoj politike azila

Sustav azila se u Hrvatskoj razvio kao rezultat prilagodbe hrvatskog zakonodavstva međunarodnoj politici. Azil štiti izbjeglice od okolnosti koje ugrožavaju njihov goli život, a to mogu biti političke situacije, vojni konflikti, međuetnički i međureligijski sukobi, opće stanje nesigurnosti ili promjene u prirodnom okolišu u mjestu obitavanja. U Hrvatskoj su ratne okolnosti od 1991. do 1995. godine prouzročile da mnogi Hrvati svoj dom potraže izvan granica domovine te kao izbjeglice pokušaju dobiti azil u drugim državama Europe ili dalje. 1991. godine počeo se razvijati sustav azila u Hrvatskoj, ali u samostalnoj Hrvatskoj prvi zahtjev za azilom podnesen je tek 1997 (Nacionalni izvještaj o sustavu azila od 2010. do 2012.). Pravo na azil zajamčeno je Ustavom RH te osigurava stranim državljanima i osobama bez državljanstva utočište u Hrvatskoj pod određenim uvjetima. Pod utjecajem Europske unije, donesen je 2003. godine prvi Zakon o azilu koju stupa na snagu godinu kasnije. Takvim zakonom propisane su kvalifikacije i procedura za dobivanje izbjegličkog statusa odnosno azila. Prema ovom zakonu azil se priznaje onome „koji se ne nalazi u zemlji svog podrijetla te se zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja ne može, ili se zbog tog straha ne želi staviti pod zaštitu dotične zemlje, ili osobi bez državljanstva koja se nalazi izvan zemlje prethodnog boravišta, a koja se ne može, ili se zbog tog straha ne želi vratiti u tu zemlju“ (Zakon o azilu, 2003: čl. 4). Neke od odredbi ovoga zakona ipak nisu bile usklađene s međunarodnim standardima te 2008. godine stupa na snagu novi Zakon o azilu. Nakon još nekih izmjena i dopuna konačni Zakon o azilu počeo se primjenjivati 2011. godine te vrijedi i danas.

Postupak utvrđivanja statusa osobe sastoji se od nekoliko početnih koraka: izražavanje namjere za azilom, podnošenje zahtjeva, saslušanje te u konačnici donošenje odluke. Namjeru za azilom osoba može izraziti na samom graničnom prijelazu, na policiji ili u Prihvatnom centru za strance. Podnošenje zahtjeva za azilom odvija se u Prihvatilištu za tražitelje azila što pokreće postupak. Tražitelji azila imaju određena prava i obaveze dok se njihov status zakonski ne utvrdi. Zajedno sa svojim obiteljima imaju pravo na boravak u Hrvatskoj dok se njihov postupak ne okonča. Moraju postojati odgovarajući uvjeti za život što uključuje smještaj, hranu, odjeću i potrebnu novčanu pomoć. Jedno od osnovnih prava je i pravo na zdravstvenu zaštitu koje obuhvaća hitnu medicinsku pomoć. Maloljetni tražitelji azila imaju

pravo na osnovno i srednje školovanje u roku od godine dana u slučaju da tražitelj azila ne poznaje dobro hrvatski jezik kako bi pratio redovnu nastavu. Učenje hrvatskog jezika svakako je jedna od najvažnijih mjera politike azila te se može smatrati neizostavnim djelom integracije u društvo. Usprkos tome, ministarstvo je 2011. godine ukinulo financiranje tečaja jezika za azilante sve do danas. Moraju se oslanjati na volonterske tečajeve jezika koje vode razne humanitarne organizacije poput Crvenog križa. Tražitelji azila imaju također pravo na besplatnu pravnu pomoć, pravo na primanje humanitarne pomoći, slobodu vjeroispovijesti i slobodu kretanja. Nakon godine dana od podnošenja zahtjeva za azilom stječe se pravo na rad, pod uvjetom da postupak još uvijek nije okončan (Lalić Novak, Kraljević, 2014:40-41).

Rad Centra za mirovne studije (CMS)

Centar za mirovne studije jedna je od vladinih neprofitnih organizacija koja se bori za društvene promjene u Hrvatskoj te promiče obrazovanje, aktivizam i nenasilje. CMS djeluje u različitim programima i timovima, a jedan od timova specijaliziran je za azil i integracijsku politiku. Od 2003. godine djeluju na području ljudskih prava migranata i izbjeglica, a kao jedno od ključnih sredstava koriste senzibilizaciju javnosti o pravima i potrebama takvih ranjivih skupina ljudi. Početni tim osmislio je i proveo važno istraživanje „Azil u Hrvatskoj“ te kampanju „Hrvatska- (k)raj na zemlji“. Organizacije poput ove šire snažne poruke hrvatskim građanima te nas uče da „svatko ima potencijal i energiju da promijeni i poboljša svoj život, mi samo trebamo biti ovdje i dati početni impuls i omogućiti barem malo bolje početne pozicije za sve, neovisno o boji kože, jeziku, vjeri i naciji“ (Bužinkić, Župarić-Iljić, 2013:53).

2004. godine pokrenuli su istraživanje pod nazivom „Azil u Hrvatskoj“ koje je bilo fokusirano na ispitivanje kvalitete zakonodavnih okvira azilne politike te tretman tražitelja azila na području Hrvatske. Istraživanje je pokazalo kako domaće stanovništvo tražitelje azila doživljava kao prijatniju u svakom pogledu. Osjećaju se ugroženo na društvenoj, kulturnoj, ekonomskom i zdravstvenoj razini, što se očituje i u negativnoj medijskoj slici azilanata. CMS je prvi prepoznao potrebu za informiranjem hrvatskih građana te pokrenuo kampanju „Hrvatska- (k)raj na zemlji“ kako potaknuli dugoročne promjene. Cilj kampanje bio je „potaknuti javnu i stručnu diskusiju o azilu, senzibilizirati javnosti i lokalno stanovništvo o pravu na azil i prihvaćanju izbjeglica, zasnovati direktan rad s tražiteljima azila te potaknuti

razvoj politike azila i integracijske politike“ (Bužinkić, Župarić-Iljić, 2013:17). To je jedna od prvih kampanja u Hrvatskoj koja se bavi tematikom ljudskih prava i političkog aktivizma. U svom nazivu koristila je poznati turistički slogan hrvatske „raj na zemlji“ koji u reklamnim sadržajima diljem svijeta promovira Hrvatsku kao visoko poželjnu turističku destinaciju za odmor. Kampanja se zalaže kako bi Hrvatska trebala biti „raj na zemlji“ koji osigurava siguran dom i život ljudima koji su to izgubili, a ne samo dobar domaćin stranim turistima. „Kraj“ u sloganu označava kako se dug, iscrpljujuć i opasan put migranata vjerojatno završava upravo u Hrvatskoj kao graničnoj zemlji Europske unije. Taj kraj bi trebao za njih značiti olakšanje i mir, konačan siguran dom i osigurana ljudska prava, upravo ono što Hrvatska reklamira- „raj na zemlji“. Kampanja je obuhvaćala međunarodnu konferenciju, komunikaciju s političarima, niz javnih i kulturnih događanja poput raznovrsnih izložbi i edukacija te dokumentarnih filmova. Također je poticala direktan rad s tražiteljima azila, poučavanje hrvatskog jezika i kulture te druge oblike pomoći. Tiskan je i priručnik na osam jezika za izbjeglice i migrante pod nazivom „Institucionalni vodič za tražitelje/ice azila“ koji sadrži osnovne informacije za podnošenje zahtjeva za azilom te sva prateća prava i obveze. Takva vrsta kampanje postavila je temelje za danji razvoj pomoći i zaštite ranjivih skupina migranata u Hrvatskoj te započela dug proces senzibilizacije hrvatske javnosti na ovu temu.

Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu

Većina ljudi koja se u Hrvatskoj nada dobiti azil smještena je u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu, pri ministarstvu unutarnjih poslova (služba za strance i azil). Smještaj je osiguran u hotelu „Porin“, koji ima kapacitet od 300 ljudi. U kriznim situacijama, kada je broj ilegalnih prijelaza granice bio veći no što je to Hrvatska mogla podnijeti, neki mediji i volonterske organizacije javljale su kako je u Prihvatilištu boravilo gotovo duplo više ljudi od postojećih kapaciteta. Takve poteškoće s prihvatom izbjeglica i migranata Zagreb je imao pred samo nekoliko mjeseci, u rujnu 2016. godine. Novinari HRT-a izvještavali su poražavajuće vijesti kako je „posljednjih tjedana sve je više pokušaja prelaska granice. Zato je sada u prihvatilištu Porin koje ima kapacitet 300, trenutno gotovo 600 ljudi. Nevladine organizacije koje imaju volontere u Porinu javljaju nam da ljudi spavaju na madracima po hodnicima i sportskoj dvorani. Higijenski uvjeti su daleko od zadovoljavajućih...“ (Dnevnik HRT-a, 23.09.2016.). Takvi uvjeti nisu zadovoljavajući i pokazuju velike poteškoće Hrvatske

u nošenju s izbjegličkom krizom. Puno je veći broj ljudi kojima je potrebna pomoć od onoga na što smo mi, ali i ostatak Europe bili spremni.

Prihvatište hotela „Porin“ je tranzitna točka za većinu izbjeglica i samo privremeno rješenje tražitelja azila. To je jedno od stajališta na dugom putovanju, gotovo poput čekaonice međunarodnog aerodroma, stoga se može opisati poznatim Augéovim (2001) konceptom „nemjesta“. „Tranzitni karakter hotela Porin tvori nemjesto u kojem pravila nisu jasno određena i gdje je teško izgraditi međusobno povjerenje tražitelja azila, ali i povjerenje između tražitelja azila i službenika“ (Pozniak, Petrović, 2014:63). Nemjesto pruža pojedincu anonimnost, ali da bi se postigla anonimnost prvo treba dokazati identitet. Prostori su to na kojima stalno treba potvrđivati svoju nevinost. Identitet dokazan putovnicom ili bilo kojom drugom vrstom identifikacijske isprave vodi u svijet ogoljene komunikacije tekstovima zabrana, naredbi ili jednostavnije rečeno uputama za korištenje nemjesta. Nemjesta funkcioniraju u aktualnosti, povijesni svijet povlači se u pozadinu. Poigravanjem idejom otuđenja, koja je bitna odlika nemjesta, osvještava se odnos mjesta, kao prostora koji se gradi upisujući u njega odnose s okolinom i poviješću, te nemjesta u kojem se ne realiziramo i otuđujemo od stvarnosti. Može se reći da je "putnikov prostor arhetip nemjesta" (Augé, 2001: 80) jer putnik prolazi kroz mjesta bez shvaćanja mjesnosti, lokaliteta ili samoga mjesta. Nemjesta vidi kao prostore putovanja, potrošnje i razmjene. Takvo "nemjesto" nema nikakve korijene u stvarnosti, ne drži ga centar, identitet ili povijest kao što je to slučaj s Prihvatištem za tražitelje azila u hotelu „Porin“. Stanovnici tog nemjesta znaju da je njihov boravak vremenski ograničen i samo pokušavaju stići do sljedeće točku svoga putovanja.

U pravilu bi postupak od podnošenja zahtjeva za azil do konačne odluke trebao trajati 6 mjeseci, no u ovakvim uvjetima to može biti i više od godinu dana. Tijekom tog dugog perioda ljudi su smješteni u ovakvim uvjetima te ih svakoga dana dolazi sve više. 2015. godine azil je zatražilo svega nešto više od 200 ljudi, dok je ta brojka u 2016. godina narasla na vrtoglavih preko dvije tisuće ljudi. Normalno je da se zakonodavstvo nije moglo nositi s tolikom količinom ljudi, niti su propisane mjere i zakoni predviđali tolike brojke. Od toliko ljudi, nakon dužeg čekanja, azil je odobren tek nekolicini. „Od 2235 tražitelja, azil su dobile 83 osobe, a njih 16 ostvarilo je pravo na supsidijarnu zaštitu u Hrvatskoj“ (Večernji list, Borovac, 2017). Ako tražitelj azila ne uspije proći sve potrebne uvijete za dobivanje azila automatski se provjerava mogućnost supsidijarne zaštite. „Hrvatski Zakon o azilu u svom članku 7. predviđa supsidijarnu zaštitu kao svojevrsni oblik privremene zaštite izbjeglica kojima u Republici Hrvatskoj nije odobren azil unatoč činjenici što za njih postoji konkretna

opasnost od progona obuhvaćena definicijom izbjeglice u slučaju povratka u državu podrijetla“ (Lapaš, 2008:17). Azilanti dobivaju dozvolu boravka na pet godina, dok migranti pod supsidijarnom zaštitom dobivaju dozvolu boravka na tri godine. Najbrojniji tražitelji azila su iz Afganistana, Iraka i Sirije, a najviše je od pozitivno riješenih zahtjeva onih iz Sirije.

„Liječnici svijeta“

U Prihvatilištu hotela „Porin“ rade brojne nezavisne organizacije kako bi osigurale što bolje uvjete za život ljudima u potrebi. Jedna od tih organizacija je i „Liječnici svijeta“ (Médecins du Monde- MDM) koja je porijeklom iz Francuske no aktivno djeluje u još 64 različitih zemalja svijeta. Oni su dio nezavisnog međunarodnog pokreta koji podupire aktivizam i društvene promjene. Kroz nekoliko stotina programa osiguravaju zdravstvenu zaštitu marginaliziranim skupinama te se bore za osnovna ljudska prava. Djeluju na mnogim područjima, a jedno od njih obuhvaća brigu za migrante i izbjeglice koji su posebno ranjiva skupina ljudi izložena najrazličitijim opasnostima po zdravlje. Liječnici svijeta brinu se o izbjeglicama u njihovim zemljama iz kojih bježe zbog ratnog stanja i siromaštva pa sve do kampova u kojima potražuju azil. Organizacija se pokušava brinuti o njihovoj zdravstvenoj skrbi na svakom koraku putovanja, sve do konačne destinacije koja osigurava zaštitu i miran život.

Pomažući migrantima kroz 30 godina, vodeći brigu o njima i osiguravajući pristup njihovim pravima, Liječnici svijeta potvrđuju svoju odlučnu predanost kohezijskom društvenom radu. Mi smo tu za sve migrante tijekom njihovog puta, od konfliktnih zona, preko Grčke i ako treba do Calaisa jer potraživanje azila nije zločin. Ti ljudi su jednostavno u očajničkoj i legitimnoj potrazi za dostojanstvenim načinom života- objasnio je predsjednik Liječnika svijeta, dr. F. Sivignon (www.medecinsdumonde.org).

Kao dio hrvatskog medicinskog tima Liječnika svijeta u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu radi i medicinska sestra Senka P. (51). Odlučila se na prihvaćanje drugog posla kako bi pomagala migrantima i izbjeglicama te tako svaki dan nakon posla u Kliničkoj bolnici Dubrava odlazi u hotel „Porin“ u Prihvatilište. Svoje znanje i iskustvo kao medicinska sestra koristi kako bi tim ljudima barem malo olakšala život i daljnje putovanje. Mnogi dolaze s teškim medicinskim stanjima koje ponekad niti ne mogu do kraja zaliječiti, već samo ublažiti kako bi mogli krenuti na daljnji put. S obzirom na to da je većina puta za te ljude bila ilegalna

i neizmjerne opasna, česte su posjekotine od žica i zdravstvene posljedice od hladnoće i iscrpljenosti. Najveća je potreba za različitim antibioticima koji mogu brzo sanirati posljedice puta barem djelomično. Liječnici i medicinske sestre imaju konstantno pune ruke posla jer se ljudi neprestano izmjenjuju. Potrebno je brzo i efikasno liječenje, a radi se o ranama i bolestima koje su dulje vrijeme izložene iscrpljujućem, opasnom po život, putovanju. Osim osnovne zdravstvene skrbi, Liječnici svijeta pokušavaju ponuditi mjesta za odmor, razgovor, mogućnost dugotrajnijeg liječenja te psihološkog savjetovanja. Migrantima pomažu i informirajući ih o njihovim pravima i obvezama, kako zatražiti azil ili odgovarajuću medicinsku zaštitu. Njihov glavni cilj je pokazati na koji način europska politika direktno utječe na zdravlje tisuće ljudi. Ti ljudi za medicinsku sestru poput Senke svakodnevnica, ali umjesto da joj rad bude iscrpljujuć i težak, reći će da nije nikada s nekim poslom bila sretnija. To su ljudi koji su se našli u tragičnoj situaciji i neizmjerne su zahvalni na svakom obliku pomoći koji im se pruži. Liječnici i medicinske sestre provode s njima svaki dan, oni su im poput obitelji. Dočekuju s njima najbolje i najgore vijesti, jesu li dobili azil ili nisu, moraju li krenuti dalje na put... Jezična barijera je u početku uvijek problematična no s vremenom i sve bolja komunikacija postaje moguća. Nemoguće je na ovakav tip rada gledati kao na posao jer su to često ljudi koji nemaju nikoga i lako se s njima zbližiti. Pomaganje drugima je formula za sreću, što vjerujem da bi i svi ostali zaposlenici i volonteri bez sumnje potvrdili (Senka, intervju, 09. prosinca 2016.).

„Isusovačka služba za izbjeglice“

Isusovačka služba za izbjeglice je dio međunarodne katoličke organizacije originalnog naziva „Jesuit Refugee Service“ (JRS), koju je utemeljila Družba Isusova 80-ih godina prošlog stoljeća kao odgovor na rat u Vijetnamu i tisuće ljudi koji su bili prisiljeni migrirati. Ova humanitarna udruga danas djeluje u 50 zemalja te pomaže skoro milijun izbjeglica diljem svijeta. S obzirom na to da organizacija postoji na međunarodnoj razini, upoznata je s različitim sustavima azila i integracije te može svoje praktično iskustvo iskoristiti za savjetovanje prilikom donošenja važnih političkih odluka u Europskoj uniji.

Iva R. jedna je od volonterki, odnosno djelatnica JRS-a u Hrvatskoj. Iva i ostali volonteri rade zajedno za drugim nezavisnim udrugama u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu. Isusovačka služba za izbjeglice u Hrvatskoj djeluje od 1993. godine, a od 2010. posebna se

pozornost posvećuje tražiteljima azila iz afričkih i azijskih zemalja koji bježe od ratom zahvaćenih područja. Unutar udruge djeluju savjetnici za pravne poslove koji pomažu tražiteljima azila sa zakonskim postupkom, suradnici za komunikaciju koji razvijaju strategiju i ključne poruke koje komuniciraju javnosti, socijalni radnici koji pomažu sa psihološkim i zdravstvenim problemima provodeći raznovrsne radionice te onima kojima je odobren azil pružaju podršku pri integraciji u hrvatsko društvo. Njihov rad uključuje „zagovaranje prava izbjeglica, kako vezano uz politiku azila u Europskoj uniji i Hrvatskoj tako i u smjeru podizanja svijesti javnosti o potrebama i pravima izbjeglica“ (www.jrs.hr/aktivnosti/). Volonteri iz svoje perspektive ne razumiju stav javnosti prema tim ljudima jer s njima provode veliki dio svog vremena pokušavajući im pomoći u učenju hrvatskog jezika i svakom drugom obliku integracije u društvo. Kada svjedoče njihovoj volji i trudu teško je razumjeti da ih većina marginalizira ili osuđuje. Volonteri poput Ive su tu kako bi im pomogli pri integraciji organizirajući i provodeći različite aktivnosti poput nedavno organiziranog izleta na Sljeme za žene i djecu iz Prihvatilišta. Muškarci više vremena provode po gradu te imaju više organiziranih aktivnosti pa su iz tog razloga posvetili dan ženama i djeci iza kojih je strahovito težak put, koji za neke još nije ni blizu kraja. Većina njih nada se dobiti azil upravo u Hrvatskoj te više od svega žele da ih ljudi uspiju prihvatiti kako bi mogli živjeti mirno i pružiti djeci bolju budućnost. Djelatnicima Prihvatilišta za tražitelje azila rad s migrantima i izbjeglicama puno je više od posla i voljeli bi kada bi što više građana prepoznalo ljude u potrebi, a ne prijetnju (Iva, intervju, 09. prosinca 2016.).

Integracija

Integraciju možemo definirati kao kompleksan dvosmjernan proces uključivanja azilanata u neko društvo, u ovom slučaju hrvatsko društvo. Kako bi integracija bila uspješna oni se moraju identificirati s novom društvenom okolinom i aktivno sudjelovati u svim strukturama društva. Također, druga strana integracije označava da domaćini moraju osigurati sva potrebna prava i sredstva kako bi taj proces bio što uspješniji. Potrebno je uključiti ljude u svaki segment života zajednice bilo to na kulturnoj, gospodarskoj ili socijalnoj razini. Uživatelji azila zauzvrat moraju poštovati vrijednosti i standarde domaćina, no to ne znači da su primorani odreći se svojih vlastitih vrijednosti i identiteta. Njihov je položaj u društvu slabiji od domaćeg stanovništva, a često je proces integracije zahtjevniji kada se radi o izrazito siromašnim i neobrazovanim osobama. Visoko obrazovani azilanti većinom se samostalno i uspješnije integriraju, dok se oni manje obrazovani češće susreću s nekim oblikom diskriminacije. Veliki problem je i sama jezična barijera jer gotovo nitko od migranata i izbjeglica ne govori hrvatski, a veliki dio niti engleski jezik pa je proces učenja dug i naporan. Osim jezika prepreku predstavlja i teško pronalaženje zaposlenja, smještaja te nedostatak dokumenata, pogotovo onih o stupnju obrazovanja ili prethodnom radnom iskustvu.

Unatoč svim navedenim poteškoćama, proces integracije je neizostavan kako bi se azilanti zajedno s domaćim stanovništvom prilagodili na novonastalu situaciju. Od neizmjerne su važnosti integracijske politike država, no „integracija ne ovisi samo o odredbama tih politika, nego i o spremnosti imigranata da na individualnome i grupnome planu sudjeluju u tome procesu, kao i o otvorenosti domaćeg stanovništva, njihovim stavovima i predrasudama, prema imigraciji i imigrantima“ (Portes, Rumbault, 2006).

Razdoblja krize, poput ove izbjegličke koja je zadesila Hrvatsku i ostatak Europe, uvijek zahtijevaju dugoročan proces prilagodbe i prihvaćanje promjena. 2013. godine važnost integracije preslikana je i na hrvatsko zakonodavstvo osnivanjem „Stalnog povjerenstva za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo“. Nedugo nakon toga donesen je i „Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca u hrvatsko društvo za razdoblje od 2013. do 2015. godine“. Takvim se planom želi osigurati ravnopravnost stranaca s hrvatskim državljanima, potpuno uključenje u obrazovni, zdravstveni, gospodarski i socijalni sustav Hrvatske. Da bi azilant postao aktivan član zajednice posebno je važno učenje jezika i kulture kojom je okružen kako bi se uspješnije

uključio na tržište rada. Kako bi osoba ostvarila svoje ljudsko pravo na rad „potrebni su sljedeći koraci: poznavanje hrvatskog jezika, procjena kvalifikacija, orijentacija na kompetencije koje će najbrže voditi zapošljavanju, dostupnost usluga profesionalnog usmjeravanja i razvoja karijere, uključivanje u proces posredovanja i mjere aktivne politike zapošljavanja u svrhu olakšanja zapošljavanja“ (Lalić Novak, Kraljević, 2014:51). Osim navedenih poticaja i usluga, država također mora osigurati smještaj u trajanju od dvije godine onome tko je dobio azil.

Sve nezavisne humanitarne udruge neumoljivo rade na integraciji migranata i izbjeglica provodeći različite projekte u prihvatilištima. „Osim što su izbjeglice imali mogućnost kontinuirane edukacije i učenja hrvatskog jezika, kao i mogućnost konzultacija, pravnog savjetovanja i direktne asistencije kod integracije i uključivanja u društvo, posebno veseli što su neki od njih sami pokazali povećan interes za pomoć u integraciji drugih izbjeglica“ (Bužinkić, Župarić- Iljić, 2013:31). Jedna od ovakvih inspirirajućih primjera je i Amin (27) koji je u Hrvatsku došao iz Irana. Njegova priča ima sretan kraj jer je u Hrvatskoj uspio pronaći svoj dom, no nažalost takve priče su u ovom slučaju iznimke. Amin je nakon duljeg čekanja uspio dobiti azil te je odlučio ostati u Zagrebu. U dvije godine svojeg boravka u Hrvatskoj i na putu iznimno je dobro uspio naučiti engleski jezik, a već vrlo dobro govori i hrvatski. Mogućnost komunikacije s ljudima je ključna, a za izbjeglice znanje engleskog jezika na opasnom putu može odlučivati o pitanjima od životne važnosti. Učenje jezika Aminu je pomoglo i pri zaposlenju, jer sada radi kao prevoditelj u Prihvatilištu za tražitelje azila hotela Porin te na drugim lokacijama. Znanje perzijskog, engleskog i sada hrvatskog jezika želio je iskoristiti kako bi pomogao izbjeglicama i migrantima koji prolaze njemu poznate poteškoće te im na neki način pružiti i nadu kroz vlastiti primjer. Iako Amin sada ima dom, posao i na pretek prijatelja i kolega iz različitih humanitarnih organizacija, njegov put također nije bio nimalo lak. U njegovoj domovini, Iranu, politika se zadnjih nekoliko godina sve više zaoštravala te se Amin zajedno s većinom stanovništva više nije osjećao sigurnim. Iran je islamska republika i jedina službeno šijitska država u muslimanskom svijetu. Ima jedinstven sustav vlasti te se može reći da je teokratska država jer se smatra da je vlast u Božjim rukama, a svećenstvo ima svu moć. Mediji su ograničeni cenzurom prema kojoj moraju poštovati islamska načela i suzdržavati se od negativnog komentiranja vlade. Gotovo svi stanovnici Irana pripadaju šijitskom islamu, no službeno su ustavom priznate i druge religije koje imaju svoje predstavnike u parlamentu. Iako službeno postoji takav politički sustav, u stvarnosti se on ne poštuje. Amin je u Iranu imao posao i pristojan život te nije želio

napustiti svoju zemlju no na to je bio primoran zbog svog vjerskog opredjeljenja. On nije islamske vjeroispovijesti i u državi gdje se zaoštava politička situacija to je postao veliki problem. Zbog toga je ostao bez tadašnjeg posla i mogućnosti daljnjeg zaposlenja te je bio primoran napustiti Iran. U Iranu nije ratno stanje te opasnost nije tolika, kolika je u drugim arapskim zemljama, no ipak to ne znači da diskriminacija, politička konzervativnost i korupcija nisu dovoljni primjeri zlostavljanja ljudi. Kada državni aparati ne rade u korist svojih građana ljudska prava su zanemarena i normalan život, koji ne uključuje strah od diskriminacije, nije više moguć. Veliki dio izbjeglica, ipak, suočen je s puno težim sudbinama te su se odlaskom iz zemlje borili za svoj i život svoje obitelji. Ljudi bježe od rata na koji god način znaju i ne biraju sredstva. Prihvat i integracija izbjeglica iz ratom pogođenih područja nekako je jednostavnija jer je to ekstrem kojega ljudi mogu lakše razumjeti. Ljudi suočeni sa smrću nisu imali izbora, no isto tako ni Amin nije imao izbora. Njegova ga je vlastita država primorala da ju napusti jer nije većinske vjeroispovijesti. Daljnji život u takvoj sredini ne bi bio moguć jer ne bi imao kako preživjeti osim moleći za pomoć i u konstantnom strahu od nekog oblika zlostavljanja (Amin, intervju, 09. prosinca 2016.).

Opasnosti putovanja i konstrukcija medijske slike o izbjeglicama

Puno se govori u javnosti o situaciji na granicama, o integraciji i azilima, nešto manje o stvarnim situacijama u državama iz kojih ti ljudi potječu, a gotovo ništa o putu koji prelaze u potrazi za utočištem. To putovanje je većinom ilegalno s nizom opasnosti na svakom koraku. Potrebno je afirmirati „pitanje zaštite migranata od kriminalnih organizacija koje se bave krijumčarenjem preko granica, kao i pitanje rizika s kojima se migranti susreću prilikom prelaska granice“ (Gabrielli, 2014). Amin je također ilegalnim putem stigao u Hrvatsku preko Turske. Svaki korak takvog putovanja neizmjereno je skup jer u kapitalističkom društvu u kojem živimo profit je uvijek na prvom mjestu. Većina se želi okoristiti kriznom situacijom i unovčiti ljudski očaj pa se trošak penje na nekoliko tisuća Eura, za neke nesumnjivo i više. Krijumčarima se plaćaju veliki iznosi da bi sate, možda i dane, ljudi proveli zatvoreni u kamionima. Najgori dio je, prema Aminovu iskustvu, neizvjesnost. Na takvom putu nemaju konkretno odredište, ne znaju do kuda će ih krijumčari uspjeti odvesti, gdje će na kraju završiti i kakve će još prepreke morati prijeći. Neki od tih „prijevoznika“ jednostavno uzmu novac i ostave ljude na cjedilu. Puno je toga što prešućuju mediji i političari kada se govori o izbjeglicama. Jedan od prvih koji je to uvidio bio je njemački novinar W. Bauer koji je prije samo nekoliko mjeseci izdao reportažu u obliku knjige u kojoj govori o svom iskustvu s izbjeglicama. Bauer se s kolegom tajno priključio skupini izbjeglica iz Sirije te iz prve ruke svjedočio o svemu što se događa na putu. Zajedno sa Sirijcima koji bježe od građanskog rata, prolazili su neizvjesno, tjeskobno i opasno putovanje kako bi se dokopali sigurnosti Europe. Preko Sredozemnog mora krijumčari su ih usred noći pokušavali prevesti do Grčke ili Italije, izvlačeći svaku moguću korist iz njihove bijede. Kada je kriza započela jedan je izbjeglica u vijestima na pitanje kako je put prošao „smireno odgovorio- grozno, krijumčari su se neljudski ponašali. Dodajući kako je ovdje negdje na doku i potpuno sluđeni muškarac kojem su krijumčari pred njegovim očima silovali ženu. Rekavši to, čovjek se ogledao lijevo i desno tražeći pogledom muškarca kako bi ga pokazao novinarima. No snimka se ovdje prekinula. Bujica vijesti nastavila se svojim nesmiljenim tokom, ...ali kratka izjava nepoznatog izbjeglice učinila je na čas njenu buku potmulom, dalekom“ (Jurak, 2016). U medijima su se takve slike dugo pokušavale sakriti kao da one nas ne tiču. Kao da je bitna jedino pomutnja koju izbjeglice donose u naše društvo, a ne zašto dolaze te koliko su ti razlozi ozbiljni, kada se zbog njih usude podvrgnuti sebe i svoje obitelji neizrecivo opasnom putu i mjesecima, godinama neizvjesnosti. To su pitanja koja su postavljali ugledni novinari poput Bauera, a i koje bi si svi trebali postaviti umjesto pasivnog prihvaćanja pažljivo konstruiranih medijskih

slika. Bauer i fotograf krenuli su na putovanje iz Sirije kontaktirajući „agente“ koji ljude spajaju s krijumčarima. Agenti u Siriji, baš poput onih turističkih, organiziraju putovanje pronalaskom prijevoznika te naravno uzimaju svoj dio provizije. Potreba ljudi za odlaskom iz zemlje razvila je razgranatu, veoma unosnu industriju koja se po svojoj strukturi može usporediti s turističkom industrijom, „kreće se istim tokovima, istim mjestima. Dok turisti avionima putuju prema jugu, izbjeglice čamcima kreću prema sjeveru. Dok se turisti sunčaju na plažama, Bauer i njegova skupina sprovedeni su do morske obale uz povike i udarce maloljetnika čiji je posao što brže sprovesti izbjeglice od minibuseva koji ih dovode na obalu do same plaže gdje će ih pokupiti čamci“ (Jurak,2016). Njihovo je putovanje, kao i cijela industrija, ilegalno te zbog toga iznimno opasno. U većini slučajeva jedan pokušaj nije dovoljan jer je velika mogućnost za susret s Obalnom stražom negdje po putu i povratak na početak. To je, uz sve ostale opasnosti, krađe i nesreće na putu, još i najpoželjnija opcija neuspjeha. Čest je slučaj, koji je zadesio i Bauera na njegovom putu, da grupu izbjeglica otimaju konkurentski krijumčari te drže u zatočeništvu u zamjenu za otkupninu. Krijumčarske organizacije međusobno si otimaju buseve i brodove izbjeglica te njima trguju poput bilo kojeg drugog unosnog proizvoda. Nakon proživljene otmice, Bauer je na svom putu izbačen s broda i uhićen, zajedno s grupom. Obalna straža ih je odvela u zatvor u Egiptu gdje su u, malo je reći, nehumanim uvjetima, čekali suđenja. Tako završava osobna strana Bauerove reportaže jer je bio prisiljen otkriti identitet kako bi se spasio. Priču svoje grupe nastavlja pratiti i dalje te nekim bivšim suputnicima pomaže na njihovom putu prema Europskim zemljama. Njegovo je iskustvo jedinstveno te od velike važnosti za cjelokupnu medijsku sliku o izbjeglicama. Donosi nam mikrorazinu krize globalnih razmjera te potiče na daljnje proučavanje i pisanje o problemima. Medijski prikazi u Europi pretvaraju ljude u termin s negativnim konotacijama- „izbjeglice“, a skupinu izbjeglica u bezlične mase zamućenih lica koje ugrožavaju vrijednosti zapadnjačkog društva.

To su prije svega samo ljudi kojima je potrebno da se njihove poteškoće razumiju, a ne da se skrivaju od očiju javnosti. Na početku je možda i tim ljudima bilo teško podijeliti iskustva s putovanja i opasnosti s kojima su se susretali jer su se tako štitili. Na kraju je teško priznati u kakvu opasnost su doveli sebe i svoju obitelj, ali to samo pokazuje koliko je bezizlazna bila njihova situacija. Iz nje su bili primorani krenuti na putovanje koje ponekad traje mjesecima, koje nema garanciju uspjeha niti krajnje odredište. Neopisiv je osjećaj naći se u takvoj situaciji, „nimate budućnost, nimate prošlost, imate samo trenutak pred sobom. Više niste otac jer djeca možda nisu s vama, niste novinar, ili trgovac, ili vlasnik tvornice. Što god da ste

bili u prošlosti. Ništa od vašeg života više se ne računa. Samo ste izbjeglica s jedinom svrhom da se domognete broda, da pobjegnute od rata i smrti i dočepate se života“ (Vlašić Smrekar, 2017) . To nisu ljudi koji su željeli otići i prigrliti identitet izbjeglice već ljudi koji nisu imali izbora. Europa je za njih potpuno drugačija kultura i način života, nešto što ne bi izabrali da su imali tu privilegiju. Ostanak u nekoj od drugih arapskih zemalja moglo je biti samo privremeno rješenje jer se situacija postepeno zaoštravala na cijelom području, ne samo u zemljama pogođenim ratom poput Sirije. Odluka o odlasku u Europu prepuna je neizvjesnosti. Njemačka se nameće kao zemlja prosperiteta iako je to samo neki ideal koji su ljudi konstruirali o mogućnosti boljeg života. Niti tamo nemaju garanciju zaposlenja, ali dovoljna je garancija mira i postojanja zakona prema kojima su svi odgovorni za vlastite postupke.

Hijerarhiziranje i odnosi moći unutar Europe odavno su poznati kao podjela na više i niže kulture, na više i manje razvijene nacije. „Samo njemačka krv bila je spoj civilizacije, vezivo Kulturnationa u Srednjoj Evropi; onaj koji je pripadao nekoj drugoj naciji, mogao se uzvisiti u sam vrh kulture, ali pod uvjetom da se germanizira, da postane Nijemac... ili pak, ostati na razini svoje nacionalnosti, što znači na nešto nižoj razini, uvažavanoj ali podređenoj“ (Magris, 1988:24). Prema ovoj Magrisovoj podjeli prije gotovo tri desetljeća njemačka nacija također je postavljena na pijedestal u odnosu na druge narode koji su „na nižoj razini“. U slučaju izbjeglica danas, može se reći da je strah od nepoznatog doveo do promjena u odnosima moći i postavio ljude koji su izvan svoje kulture na još nižu razinu unutar Europe. Neprijateljski stavovi prema izbjeglicama i migrantima zasigurno su usko povezani s idejom o superiornosti vlastite kulture naspram neke druge. „Osjećaj simboličke (kulturne) prijetnje pojavljuje se kad pripadnici neke skupine (domaće stanovništvo društva primitka) svojoj kulturi pridaju veliku važnost, a one koji potječu izvan nje (imigrante) percipiraju kulturno drukčijima“ (Čačić-Kumpes, Gregurović, Kumpes, 2012:310). Na taj način domaće stanovništvo hijerarhizira različite kulture i utječe na proces društvenog isključivanja izbjeglica i migranata. Podjele svake vrste i crtanje granice su u suštini pogrešne i mogu proizvesti samo negativne posljedice. „Možda nećemo biti zaista spašeni dok ne naučimo osjećati, gotovo fizičkom određenošću, da je svakoj naciji predodređeno da ima neki svoj trenutak, neko svoje vrijeme, i da ne postoje, u apsolutnom smislu, veće ili manje civilizacije, nego slijed doba i procvata“ (Magris, 1988:25). Takav način razmišljanja je, koliko god napredovala civilizacija, još uvijek stran unutar društva koje se pokušava nositi sa problemima novog doba pomoću zastarjelih koncepata kulture i prostora.

Zašto ti ljudi odlaze? S čime se moraju nositi na putovanju? Čemu se nadaju? Kako su prihvaćeni u društvu? To su samo neka od bezbroj pitanja koje si možemo postaviti prateći informativne programe kada se govori o izbjegličkoj krizi. O zaista bitnim pitanjima izvještava se najmanje, a novinarska istraživanja mikroperspektiva poput Bauerovog (2016) gotovo da i ne postoje. Na zaoštavanje odnosa u arapskim zemljama gledalo se kao na problem nekog dalekog svijeta, koji ne može nikako ostaviti posljedice na našu svakodnevicu. To se dakako pokazalo netočnim. Mogli smo na takva događanja gledati kao na daleka, no to nisu samo tuđi problemi, već i naši. Bauman (1995) govori o ovoj problematici kada objašnjava medijski posredovano iskustvo. Kada se medijski prenose slike ratova u udaljenim zemljama ili izbjeglica, ljudi ih doživljavaju dalekima i egzotičnima, poput promatranja životinja u zološkom vrtu. Kao što je u zološkom vrtu ograda, tako i medijske slike konzumirane iz vlastitog doma pružaju gledateljima osjećaj sigurnosti. Osjećaju kao da ih se te priče ne dotiču, što je potpuno pogrešno. Svijet je „globalno selo“ i ne postoji više odvojena domaća od međunarodne politike. Gusto su povezane međunarodne politike i svaki čin ima svoje posljedice koje se nesumnjivo osjete na globalnoj razini, negdje u manjoj ili većoj mjeri. Znati što se događa u najudaljenijim zemljama svijeta nije više zanimljivi hobi ili luksuz, već je postalo ključno za svakodnevicu svakog čovjeka.

U jednom od svojih intervjua Bauman govori kako postoji psihološko objašnjenje nervozne reakcije euroljana na dolazak izbjeglica. Izbjeglice koje sada dolaze u Europu nisu pobjegle od gladi ili žeđi, to su ljudi koji su do jučer bili ponosni na svoje domove, položaj u društvu i obrazovanje, a danas su se našli u takvoj situaciji. Bauman zaključuje kako izbjeglice utjelovljuju sve naše strahove od gubitka života kojeg smo za sebe uspjeli izgraditi. Ti ljudi su do nedavno bili moćni unutar svoje države, kao što smo mi danas u Europi, što znači da se sve uvijek može promijeniti. Europsko gostoprimstvo nije neograničeno, kao ni ljudska sposobnost da podnese ovakve patnje i odbijanja. Zato društvo mora biti empatično i spremno na komunikaciju. Međusobno razumijevanje je cilj koji iziskuje puno vremena, možda cijelu generaciju ili pak nekoliko njih. Pred nama je težak period, ali potrebno je prihvatiti situaciju kakva je te što prije složno započeti na traženju rješenja (Al Jazeera, 2016).

Pitanje moralnosti i društvene solidarnosti

Prije više od stoljeća, Emile Durkheim (1972) istaknuo je vezu između uspona individualizma povezanog sa podjelom rada i novih vrsta društvene solidarnosti. Marcel Mauss, Durkheimov nećak, također je pokazao kako je „pojam osobe, pojam o sebi“ usko povezan s konkretnim društvenim i povijesnim uvjetima. Individualnost, umjesto da bude suprotnost od društvenog, je u potpunosti društveno konstruiran koncept. Slično tome, kako se individualnost transformira, tako se mijenja i svijest samog društva.

Niz znanstvenika je utvrdilo kako je porast nacionalizma u 20. stoljeću sam po sebi znak intenzivirane „društvene solidarnosti“- nastao zajedno sa stvaranjem novih vrsta „liberalne“ subjektivnosti (Harms, 2016). Društvenu solidarnost treba se promatrati kao moralni fenomen koji se teško može svesti unutar nekih mjernih jedinica ili vidljivih simbola. Durkheim ju je ipak pokušao objasniti koristeći dvije vrste pozitivne solidarnosti: mehaničku i organsku. Mehanička solidarnost proizlazi iz sličnosti, odnosno članovi tog društva dijele istu moralnost. Osobna moralna svijest se u mehaničkoj solidarnosti u potpunosti preklapa s kolektivnom svijesti. Sankcije su u ovom slučaju represivne, s ciljem teškog kažnjavanja i osude prijestupnika. Druga vrsta pozitivne solidarnosti je organska solidarnost. Ona proizlazi iz podjele rada i naglašava individualnost članova. Kako se razvijaju individue, tako sve više raste i samo društvo. Sankcije su kod organske solidarnosti restitutivne prirode, što znači da im cilj nije kazniti prijestupnike, već samo ponovno uspostaviti narušenu ravnotežu.

Neki elementi moralnosti su univerzalni za sve kulture, a oni uključuju izražavanje vrijednosnih stavova o ljudima i stanjima u svijetu. Također uključuje maštovitu distribuciju empatije u dva smisla: zamišljanje sebe u tuđoj situaciji, što je empatija u užem smislu, ili zamišljeni konstrukt o tome tko je druga osoba, empatija u širem smilu. Uključenost u tuđi život potiče instinkt za procjenu, na primjer je li ponašanje te grupe potpuno pogrešno ili pak oprostivo. Postoji snažna poveznica između moralnosti i procjene koja u konačnici potiče propisane impulse. Ako je nešto procijenjeno kao pogrešno, potrebno je ispraviti nemoralnost (Heyman, 2000).

Antropolozi proučavaju moralnost iz dva različita smjera - prvi je širi pogled iz psihološkog i medicinski antropološkog kuta gledanja na pitanje patnje, a drugi iz područja socijalne i religijske antropologije po pitanju društvenog poretka. Pitanje društvenog poretka ima korijene u Durkheimovoj tradiciji u kojoj društvo može i mora biti povezano, a nužnost

održavanja te povezanosti ovisi o konvencijama i institucijama koje uspostavljaju i održavaju solidarnost u društvu (Csordas, 2013).

Trenutno se borimo, ne samo s problematikom kulturnog, nego i moralnog relativizma. Kulturni relativizam nudi mogućnost iskustvene analize kroz interakciju s Drugime i predstavlja moralno stajalište koje promiče toleranciju. Različite kulture komuniciraju i u tom procesu shvaćaju da su svi običaji i uvjerenja različiti ovisno o kulturnoj pozadini iz koje pojedinac crpi svoja znanja. Sve su kulture jednako vrijedne i ispravne te ih na taj način treba cijeliti i proučavati. Moralni relativizam predstavlja izazov za samu definiciju moralnosti i uzrokuje egzistencijalnu nesigurnost jer prema njemu ne postoji apsolutni moralni zakon koji se može primjeniti na sve ljude, u svakom vremenu i prostoru. Prema tome, niti jedno moralno stajalište nije ispravno ili pogrešno, što može dovesti do krize identiteta. Moralne prakse pojedinaca proizlaze iz njegovih interakcija i kulturne pozadine, ali to ih ne čini univerzalnim ili ispravnim. Ako se moralnost definira kao neki univerzalni zakon, onda je kulturni relativizam svakako izazov za samu definiciju moralnosti, no potrebno je sagledati širu sliku. Kontrast moralnom relativizmu je kršćansko stajalište prema kojemu postoji jedan ispravan moralni zakon za sve ljude i kulture te Bog kao jedini izvor objektivnog moralnog stajališta.

Europska solidarnost

Jean Monnet i Robert Šuman smatraju se utemeljiteljima Europske unije kakvu ju danas poznajemo. Bili su vizionari svojega vremena i cilj im je bio postaviti temelj za ujedinjenu svjetlu budućnost Europskih zemalja. Ipak, „ostat će zapamćeni i kao uvjereni kršćani koji su Europu htjeli izgraditi upravo na kršćanskim vrednotama i korijenima, onim vrednotama i korijenima koje moderni političari i europski dužnosnici svom silom žele izbaciti iz okvira (barem onih pravno-političkih) Europske unije“ (Petrušič, 2012). Ti temelji na kojima je izgrađena Europska unija dolaze do izražaja upravo u ovakvim vremenima krize. Europa se ponosi svojim ujedinjenim nacijama i nadiđenim različitostima, no kada se pojavi neka kultura drugačija od one europske, uviđa se kako je europski multikulturalizam samo iluzija. Unutar Europske unije može se govoriti samo o interesnoj solidarnosti i nametanju vrijednosti Zapadne Europe istočnim članicama ili kandidatima. Isto tako se nametanje kulture, koja se smatra jedinom demokratskom i ispravnom, širi dalje na Istok. Različiti autori

upozoravaju kako se tu radi o svojevrsnom autokoloniziranju kulture i svijesti (self-colonizing cultures), tj. o slobodnom pristanku na novi vid kolonizacije (Obad, 2008).

Agamben (1995:100) opisuje problem izbjeglica kao gorući problem ne samo u Europi, već i u cijelom svijetu; „izbjeglica je i u kontekstu neumoljive erozije nacije-države i generalnog rastakanja tradicionalnih pravno-političkih kategorija možda jedina zamisliva figura ljudi našeg vremena“. Morat ćemo odbaciti temeljne koncepte pomoću kojih smo razumjeli političke koncepte kao što su prava čovjeka i građanina, radnika ili naroda te rekonstruirati svoju paradigmu polazeći od figure izbjeglice kao temelja. Svaki put u povijesti kada problem izbjeglica nije bio ograničen samo na individualne slučajeve ili manje probleme, već kada se radilo o masovnom fenomenu, kao što je slučaj između dva rata i danas, humanitarne organizacije i države zakazale su u vidu efikasnog rješavanja situacije. Unatoč javnom isticanju neotuđivih ljudskih prava, situacija nije prikladno riješena niti joj se pristupa na odgovarajući način. Pitanja života i smrti, što ovakve krize jesu, prepuštena su u ruke volonterima humanitarnih organizacija i represivnim državnim aparatima.

„U sustavu nacionalnih država izbjeglica predstavlja uznemirujući element prije svega zbog toga što – ukidanjem istovjetnosti čovjeka i građanina, te rođenja i nacionalnosti – izaziva krizu originalne zamisli o suverenosti. Budući da izbjeglica remeti staro trojstvo države, nacije i teritorija – ta naizgled marginalna figura zaslužuje se smatrati središnjom figurom naše političke povijesti“ (Agamben, 1995:103).

U krizi europske solidarnosti kao da se zaboravlja da su prvi europski logori služili upravo za kontrolu izbjeglica, a kasnije se razvili u koncentracijske logore koje bi zasigurno svi voljeli izbrisati iz europske povijesti (Ibid.). Nacisti su slali ljude u logore tek nakon što su im ukinuta njihova građanska prava, što jasno označava kako prava čovjeka kao da nestaju kada to nisu prava građanina. Izbjeglice se ne mogu promatrati u okviru građana jer su to granični koncepti koji pobijaju nacionalne države i njihove principe te radikalno mijenjaju europsku perspektivu. U vidu konceptualnog rješenja može se razmatrati primjer grada Jeruzalema, koji je svojedobno trebao istodobno biti glavni grad dviju država. Upravo takvi primjeri mogli bi postaviti temelje za dekonstrukciju paradigme nacija i međunarodnih odnosa. „Umjesto dviju nacionalnih država razdvojenih nesigurnim i prijetecim granicama, moguće je zamisliti dvije političke zajednice koje se nalaze na istom području u stanju međusobnog egzodusa“ (Agamben, 1995:104), čiji temelj ne bi više bilo pravo građana, već utočište pojedinaca. Europu bi se trebalo gledati kao ateritorijalan prostor bez nacionalnih granica koja svim

svojim stanovnicima pružao jednako utočište. Nacionalnosti bi se trebale zamijeniti jednostavnim, svima pripadajućim pojmom ljudi, kako bi se mogao stvoriti novi europski prostor za suživot.

Zaključak

Migracija je praksa koja čini konstantu svakog društva, a može se najjednostavnije opisati kao pokretljivost ljudi sa željom promjene boravka. Migracije se mogu podijeliti s obzirom na vremensko trajanje, udaljenost, uzrok, broj ljudi i mnoge druge. Ako se radi o nekoj vrsti krize odrednice migracija mogu biti vrlo specifične. U krizi koja je eskalirala 2015. godine broj migranata premašio je sve poznate obrasce, a strah i netolerancija su nažalost dostigli svoj vrhunac. Uzroci migracija mogu biti ekonomski, vjerski, etnički ili politički, a u krizi ovakvih razmjera svi navedeni uzroci su relevantni. Isprepletanje različitih čimbenika čini multidisciplinarni pristup najučinkovitijim jer je od iznimne važnosti promatrati migracije kao ogledalo vremena i prostora u kojem se odvijaju. Pored bitnih promjena u migracijskim kretanjima, važna je konstanta da ljudi uglavnom migriraju iz manje u više gospodarski i tehnološki razvijenije dijelove svijeta, odnosno s juga na sjever i s istoka na zapad. Čovjek je medijator pomoću kojega se prenose kulturalni kodovi, vrijednosti društva iz kojeg dolazi kao i njegove osobne te u konačnici genetska svojstva. Migracije su osnovni uvjet postojanja modernih društava te čvrstog povezivanja različitih društvenih sustava u koherentnu mrežu odnosa na svjetskoj razini. Društvena solidarnost je istinska vrijednost i princip društvenog sigurnosnog sustava te se temelji na uzajamnom osjećaju međuovisnosti i oslanjanja na sugrađane.

Imigracijska politika postala je pitanje od velike važnosti tek 90-ih godina nakon sloma komunističkih režima u srednjoj i istočnoj Europi. Najmnogobrojnije migracije 90-ih godina prouzročili su ratovi na prostoru bivše Jugoslavije. Kada se govori o migracijama, razumijevanje koncepta granica je od ključne važnosti. Države su danas predstavljene kao fragmentirani prostori, razdijeljeni granicama u različite nacionalne zajednice ukorijenjene u odgovarajući prostor. Nastavno na takvu paradigmu, uzima se zdravo za gotovo da svaka država utjelovljuje vlastitu distinkciju kulture i prostora. Prostori i granice se reteritorijaliziraju, što nas tjera na mijenjanje koncepta politike zajednice, solidarnosti, identiteta i kulturnih različitosti. Nadnacionalni, odnosno globalni problemi, poput ove krize, pokušavaju se riješiti unutar okvira nacionalnih država, što nikako ne može rezultirati zadovoljavajućim odgovorima.

Potpisivanje Šengenskog sporazuma označilo je početak razgovora o zajedničkoj migracijskoj politici Europe jer su njime zajamčena neograničena putovanja unutar državnog područja preko 20 zemalja. Postupno ujedinjenje Europe međutim nije ublažilo nastojanja da se vanjske granice zaštite od nepoželjnih migracija. Tako je nastao i pojam „europske tvrđave“ koji predstavlja europsku izolacijsku politiku. Šengenska granica je produkt globalizacijskog doba, no zapravo pobija globalizaciju u njenom najosnovnijem smislu jer sprječava slobodno kretanje ljudi, osim onih odabranih članica sporazuma. Sve veći univerzalni strah od nezaustavljivih globalnih procesa migracija se smatra vjerojatno najvećom prijetnjom Europi u posljednje vrijeme.

Tijekom izbjegličke krize protekle godine nacionalni sustavi europskih zemalja prolazili su ultimativni test funkcionalnosti te većinom zakazali. Stanje u Siriji i Libiji je nesumnjivo bilo prioritetno na međunarodnoj razini, no Hrvatska, kao ni ostale susjedne države, nisu bilo nimalo pripremljene za ekstremnost situacije. Tranzicijski procesi su na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi prouzročili građanske ratove i masovna iseljavanja stanovništva. Govori se o sveobuhvatnim procesima unutar arapskog svijeta koji nisu ni blizu kraja. Bitno se mijenja političko i gospodarsko stanje cijele Europe i nitko nije imun na posljedice. Sve članice Europske unije, zajedno s Hrvatskom, trebaju se pripremiti na dugotrajnu izbjegličku krizu koja će zasigurno trajati još nekoliko godina, a posljedice će se osjećati zauvijek. Vanjski faktori pokušavali su pomoći u borbi protiv diktatura, no svaki od njih ima vlastite ciljeve i interese pored onih zajedničkih. Moć koju imaju vanjski faktori nadilazi volju samog naroda i dovodi do velike nestabilnosti cijele regije. Nije se uspio uspostaviti demokratski sustav i prouzročena je gospodarska i socijalna kriza u konačnici popraćena izbjegličkim valom.

Pojava migranata i izbjeglica u većem broju 2015. godine stavila je Hrvatsku i njezine građane na test humanosti, otvorenosti i tolerancije. Potrebno je više i bolje informirati građane kako bi razumjeli ovu marginaliziranu skupinu ljudi s kojom se prvi put susreću. Podizanje svijesti o ovim pitanjima je glavna zadaća nevladinih organizacija i civilnog društva koji brinu o povredi prava migranata i izbjeglica. Centar za mirovne studije jedna je od vladinih neprofitnih organizacija koja se bori za društvene promjene u Hrvatskoj te promiče obrazovanje, aktivizam i nenasilje. Organizacije poput ove šire snažne poruke hrvatskim građanima. U Prihvatilištu hotela „Porin“ rade brojne nezavisne organizacije kako bi osigurale što bolje uvjete za život migrantima i izbjeglicama. Jedna od tih organizacija su i „Liječnici svijeta“ koji kroz nekoliko stotina programa osiguravaju zdravstvenu zaštitu marginaliziranim skupinama te se bore za osnovna ljudska prava. „Isusovačka služba za

izbjeglice“ također je humanitarna udruga koja pomaže skoro milijun izbjeglica diljem svijeta. Udruge između ostaloga vrijedno rad na integraciji izbjeglica, a kako bi integracija bila uspješna oni se moraju identificirati s novom društvenom okolinom i aktivno sudjelovati u svim strukturama društva. Također, domaćini moraju osigurati sva potrebna prava i sredstva kako bi taj proces bio što uspješniji. Potrebno je afirmirati pitanje zaštite migranata od kriminalnih organizacija koje se bave krijumčarenjem preko granica, kao i pitanje rizika s kojima se migranti susreću prilikom prelaska granice. Potreba ljudi za odlaskom iz zemlje razvila je razgranatu, veoma unosnu industriju koja se po svojoj strukturi može usporediti s turističkom industrijom. Zašto dolaze te koliko su ti razlozi ozbiljni, kada se zbog njih usude podvrgnuti sebe i svoje obitelji neizrecivo opasnom putu i mjesecima neizvjesnosti. To su pitanja koja bi si svi trebali postaviti umjesto pasivnog prihvatanja pažljivo konstruiranih medijskih slika.

Međunarodne politike gusto su povezane i svaki čin ima svoje posljedice koje se nesumnjivo osjete na globalnoj razini. U razdobljima krize, poput ove, ne može se dovoljno naglasiti važnost društvene solidarnosti. Društvenu solidarnost treba se promatrati kao moralni fenomen koji se teško može svesti unutar nekih mjernih jedinica ili vidljivih simbola. Europa se ponosi svojim ujedinjenim nacijama i nadiđenim različitostima, no kada se pojavi neka kultura puno drugačija od one europske, uviđa se kako je europski multikulturalizam samo iluzija. Unutar Europske unije može se govoriti samo o interesnoj solidarnosti i nametanju vrijednosti Zapadne Europe istočnim članicama ili kandidatima. Isto tako se nametanje europske kulture širi dalje na Istok. Potrebno je odbaciti dosadašnje temeljne koncepte te rekonstruirati paradigmu polazeći od figure izbjeglice kao temelja. Europu bi se trebalo gledati kao aterritorijalan prostor bez nacionalnih granica koja svim svojim stanovnicima pruža jednako utočište. Nacionalnosti bi se trebale zamijeniti jednostavnim, svima pripadajućim pojmom ljudi, kako bi se mogao stvoriti novi europski prostor za suživot temeljen na društvenoj solidarnosti.

Literatura

- Agamben, G. (1995). We, refugges. *Symposium*, 49(2), 99-105.
- Augè, M. (2001). *"Nemjesta" – uvod u moguću antropologiju supermoderniteta*. Karlovac: Psefizma.
- Baričević, V. (2015). Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija. *Političke analize*, 6(23), 3-14.
- Bauer, W. (2016). *Preko mora: Sirijci bježe u Europu, reportaža*. Zagreb: Sandorf.
- Bauman, Z. (1995). *Life in Fragments: Essays in Postmodern Morality*. Oxford: Blackwell.
- Borovac Pečarević, M. (2014). *Perspektive razvoja europske kulturne politike: interkulturni dijalog i multikulturalnost*. Zagreb: AGM.
- Bužinkić, E., Župarić-Iljić, D. (2013). *Iskustva zagovaranja azilne politike u Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za mirovne studije.
- Csordas, T. J. (2013). Morality as a Cultural System?. *Current Anthropology*, 54(5), 523-546.
- Čačić-Kumpes, J., Gregurović, S., Kumpes, J. (2012). Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 42(3), 305-336.
- Čapo, J., Gulin Zrnić, V. (2011). *Mjesto, nemjesto: interdisciplinarna promišljanja prostora i kulture*. Zagreb: Biblioteka Nova etnografija.
- Dragović, F. (2012). Kako čuvati europske granice?. *Političke analize*, 3(12), 12-16.
- Durkheim, E. (1972). *O podeli društvenog rada*. Beograd: Prosveta.
- Friganović, M. (1989). Migracije kao konstanta geoprostora. *Acta geographica Croatica*, 24(1), 19-29.

- Gabrielli, L. (2014). Securitization of Migration and Human Rights: Frictions at the Southern EU Borders and Beyond. *Urban People/Lidé mesta*, 16(2), 311–322.
- Gupta, A., Ferguson, J. (1992). Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*, 7(1), 6-23.
- Harms, E. (2016). Exercising Consciousness: Self and Society in a Privatizing Space of Exclusion. U E. Harms (Ur.) *Luxury and Rubble* (86-114). Oakland: University of California Press.
- Heyman, J. M. (2000). Respect for Outsiders? Respect for the Law? The Moral Evaluation of High-Scale Issues by US Immigration Officers. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 6(4), 635-652.
- Klinar, P. (1985). *Međunarodne migracije v kriznih razmerah*. Maribor: Obzorja.
- Lalić, G. (2007). Razvoj zajedničkog europskog sustava azila. *Hrvatska i komparativna javna uprava : časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 7(4), 841-857.
- Lalić Novak, G., Kraljević, R. (2014). *Priručnik za edukatore: Zaštita izbjeglica i ranjivih skupina migranata*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
- Lapaš, D. (2008). Pojam izbjeglice. U D. Lapaš (G. Lalić) *Međunarodnopravna zaštita izbjeglica* (3-23). Zagreb: Hrvatski pravni centar.
- Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Magris, C. (1988). *Dunav*. Zaprešić: Fraktura.
- Malkki, L. (1992). National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Šolars and Refugees. *Cultural Anthropology*, 7 (1), 24-44.
- Martinović, A. (2015). Solidarnost kao ključna odrednica sustava socijalne sigurnosti u Europi. *Revija za socijalnu politiku*, 22(3), 335-352.
- Mesić, M. (2002). *Međunarodne migracije- tokovi i teorije*. Zagreb: Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta.

- Mesić, M. (2006). *Multikulturalizam: društveni i teorijski izazovi*. Zagreb: Školska knjiga d.d.
- Narodne novine (2007). *Zakon o azilu*. Zagreb: Narodne novine d.d., 79/2007, čl. 4.
- Obad, O. (2008). The European Union from the Postcolonial Perspective: Can the Periphery ever Approach the Center?. *Studia ethnologica Croatica*, 20(1), 9-21.
- Petersen, W. (1969). *Population*. New York: Macmillan.
- Petrušić, B. (2012). Kriza eurosolidarnosti. *Riječki teološki časopis*, 20(2). 351-364.
- Philips, A. (1995). *The Politics of Presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Pozniak, R., Petrović, D. (2014). Tražitelji azila kao prijetnja. *Studia ethnologica Croatica*, 26(1), 47-72.
- Said, E. (1979). Zoinism from the Standpoint of Its Victims. *Social Text*, (1), 7-58.
- Šegvić, S. (2011). Šengenski režim upravljanja vanjskim granicama EU. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 48(1), 11-31.
- Tadić, J., Dragović, F., Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza- sigurnosni rizici za EU. *Policija i sigurnost*, 25(1), 14-42.
- Tatalović, S., Malnar, D. (2015). Sigurnosni aspekti izbjegličke krize. *Političke analize*, 6(23), 23-29.
- Tellis-Nayak, V., i sur. (1983). Power and Solidarity: Clientage in Domestic Service. *Current Anthropology*, 24(1), 67-79.
- Vukić, A. (2000). Konceptualni modeli migracija u strukturi Parsonsove sociološke teorije. *Revija za sociologiju*, 31(1-2), 35-47.
- Zarchi, M. J. A. (1997). Migracije unutar istočnog bloka nakon raspada komunizma. *Politička misao*, 36(3), 63-73.
- Zavratnik Zimic, S. (2003). Constructing "New" Boundary: Slovenia and Croatia. *Revija za sociologiju*, 34(3-4), 179-188.

- Zlatković Winter, J. (2004). Suvremena migracijska kretanja u Europi. *Migracijske i etničke teme*, 20(2-3), 161-170.

Izvori

- Al Jazeera (2016). *Zygmunt Bauman: Behind the world's 'crisis of humanity'*, <<http://www.aljazeera.com/programmes/talktojazeera/2016/07/zygmunt-bauman-world-crisis-humanity-160722085342260.html>>. Pristupljeno 16. travnja 2017.
- Europska komisija (2017). *Europa bez granica: Šengenski prostor*, <<https://ec.europa.eu>>. Pristupljeno 15. ožujka 2017.
- Hina, Večernji list (2017). *Tražitelji azila ispred hotela Porin: 'Ne osjećamo se sigurno, i vi ste jednom bili izbjeglice'. Iz MUP-a poručuju: Imaju sva prava po zakonu*, <<http://www.vecernji.hr/hrvatska/prosvjed-trazitelja-azila-ispred-porina-nezadovoljni-radom-nase-policije-1139539>>. Pristupljeno 25. siječnja 2017.
- HRT Dnevnik (2016). *U Porinu 600 tražitelja azila- spavaju u hodnicima i dvorani*, <<http://vijesti.hrt.hr/353345/u-porinu-600-trazitelja-azila-spavaju-u-hodnicima-i-dvorani>>. Pristupljeno 20. siječnja 2017.
- JRS (2017). *Jesuit Refugee Service- Isusovačka služba za izbjeglice*, <<http://www.jrs.hr/aktivnosti/>>. Pristupljeno 23. siječnja 2017.
- Jurak D. (2016). *Wolfgang Bauer: Preko mora: Sirijci bježe u Europu, reportaža*, <<http://www.mvinfo.hr/clanak/wolfgang-bauer-preko-mora-sirijci-bjeze-u-europu-reportaza>>. Pristupljeno 05. veljače 2017.
- Hrvatski pravni centar (2017). *Nacionalni izvještaj o sustavu azila od 2010. do 2012.*, <http://www.hpc.hr/news.aspx?NewsID=17&PageID=42>. Pristupljeno 13. ožujka 2017.
- UNHCR (2017). *The UN Refugee Agency: u Republici Hrvatskoj*, <<http://unhcr.hr/>>. Pristupljeno 13. ožujka 2017.

- Vlašić Smrekar, N. (2017). *Njemački novinar s izbjeglicama je prošao kalvariju preko Sredozemlja: 'Rusi i Assad neće pobijediti u ratu'*, <<http://www.vecernji.hr/premium/njemacki-novinar-wolfgang-bauer-s-izbjeglicama-je-prosao-kalvariju-preko-sredozemlja-1141907>>. Pristupljeno 02. veljače 2017.